Behoort bij besluit van de raad van de gemeente Moerdijk d.d. 14-12-2023

mij bekend,
de raadsgriffier,

DE KRACHT VAN CULTUUR EN ERFGOED BENUTTEN

Cultuur- en erfgoednota gemeente Moerdijk

INHOUDSOPGAVE

VOORWOORD

SAMENVATTING

1. INLEIDING
1.1 Aanleiding
1.2 Cultuur en erfgoed
1.3 Totstandkoming
1.4 Looptijd en uitvoeringsplan
1.5 Beleidskader en rol gemeente
1.6 Communicatie

2. DE KRACHT VAN CULTUUR EN ERFGOED
2.1 Sociaal - verbinden
2.2 Economie en toerisme - beleven
2.3 Ruimte - behouden

3. VERBINDEN
3.1 Verenigingen en vrijwilligers
3.2 Culturele kernvoorzieningen
3.3 Makers en talentontwikkeling
3.4 Huisvesting
3.5 Cultuur en erfgoed in de kernen
3.6 Cultuur- en erfgoededucatie

4 BELEVEN
4.1 Het verhaal van Moerdijk
4.2 Stelling van Willemstad
4.3 Evenementen
4.4 Immaterieel erfgoed

5 BEHOUDEN
5.1 Instrumentarium
5.2 In standhouden
5.3 Ontwikkelen
5.4 Kunst- en collectiebeheer

6 FINANCIEN
6.1 Subsidiebeleid
6.1.1 Huidige subsidievormen
6.1.2 Verbeterpunten subsidiebeleid
6.2 Onderhoud en restauratie van monumenten
6.3 Overzicht financiën cultuur- en erfgoednota 2024 – 2027

7 UITVOERINGSPROGRAMMA

BIJLAGEN

1. Verslag bijeenkomst 3 april 2023
2. Verslag bijeenkomst 29 juni 2023
3. Uitkomsten inwonerspanel Moerdijk
4. Erfgoed en de Omgevingswet
5. 10 Uitgangspunten voor het omgaan met monumenten
6. Stelling van Willemstad: maatregelen voor behoud
7. Overzicht toeristische bebording
8. Immaterieel erfgoed in Moerdijk

VOORWOORD

Voor u ligt de cultuur- en erfgoednota van de gemeente Moerdijk. De belangrijkste boodschap die in deze nota beschreven wordt <of: de belangrijkste boodschap in deze nota>, is dat we veel hebben om trots op te zijn. We begonnen het schrijven van deze nota met de houding dat het wat betreft cultuur en erfgoed best 'een onsje' meer mag zijn in de gemeente. Dat gaat om tijd en geld, maar vooral ook het uitstralen dat wat hier gemaakt werd en wordt, de moeite waard is om te beleven. Samen met alle cultuur- en erfgoedmakers en -dragers hebben we gewerkt aan een document dat voor ons de richting bepaalt. Met aandacht voor de diversiteit die er is en mag blijven. Maar ook aandacht voor de mogelijkheden die er zijn om kansen te bundelen en daarmee zo veel mogelijk cultuur te creëren met de tijd en middelen die we hebben. Wij zijn trots op onze cultuurmakers en -dragers en laten met deze nota ook zien dat we durven te investeren in de hele breedte van het lokale cultuurveld. We behouden en versterken wat we hadden en we verkennen nieuwe mogelijkheden. Daarmee gaat onze cultuur- en erfgoednota helpen bij wat ons cultuur en erfgoed kan doen: verbinden, beleven en behouden. Zodat we met recht trots kunnen zijn op ons prachtige erfgoed en onze bruisende cultuur.

Bennie Blom & Danny Dingemans
Wethouders cultuur en erfgoed

SAMENVATTING

Met de cultuur- en erfgoednota gemeente Moerdijk 'De kracht van cultuur en erfgoed benutten', stelt de gemeente de ambities, doelen en acties vast voor de komende jaren op het gebied van cultuur en erfgoed. Het geeft een antwoord op de vraag wat voor een gemeente Moerdijk over vier jaar wil zijn op het terrein van erfgoed en cultuur. De cultuur- en erfgoednota moet inwoners, bedrijven en organisaties duidelijkheid geven wat de kaders zijn van het cultuur- en erfgoedbeleid tot 2027 en welke financiële regelingen daarbij horen.

In deze samenvatting zijn de hoofdlijnen puntsgewijs weergegeven.

Bestuursakkoord

Cultuur & (monumentaal) erfgoed

We koesteren ons cultureel erfgoed en ons verenigingsleven. De komende 4 jaar komt er een breed cultuurbeleid gericht op de eigen inwoners en leggen we de verbinding naar toerisme. In de ontwikkeling van dit beleid betrekken we ook de mogelijkheid van de ontwikkeling van ons erfgoed. We hebben hier €100.000 voor over.

Participatie

- Bijeenkomsten werkveld op 3 april en 29 juni 2023
- Inwonerspanel eind mei, begin juni 2023
- Gesprekken cultuur- en erfgoedorganisaties (o.a. Stoffer en Blik, Fort Sabina, Cultuur Moerdijk, cultuurcoach / Meer Moerdijk, West Brabants Archief)

De kracht van cultuur en erfgoed benutten

Uit de bijeenkomsten, gesprekken (intern en extern) en de enquête van het inwonerspanel komt de kracht van cultuur en erfgoed duidelijk naar voren:
'Cultuur en erfgoed zijn onderdeel van onze *identiteit*, geven onze inwoners een gevoel van *trots* en *verbondenheid*, zorgen voor *verbinding* tussen onze *inwoners* in en tussen de *kernen*, geven *kwetsbare inwoners* de kans mee te doen in de *samenleving*, zijn belangrijk voor de *persoonlijke ontwikkeling*, zijn als *vrijetijdsbesteding* voor inwoners en bezoekers van belang voor de *lokale economie* en zorgen voor een *prettige en betekenisvolle leefomgeving*.'
Doel van de nota is het beter benutten van deze kracht van cultuur en erfgoed.

Drie pijlers

Sociaal – verbinden

- **Verbinden** doen vooral de tientallen cultuur- en erfgoedorganisaties met duizenden leden en vrijwilligers in onze gemeente. Zij zorgen ervoor dat cultuur en erfgoed in Moerdijk beleefd en behouden kunnen worden.

Economie en toerisme – beleven

- Het aanwezige erfgoed en de culturele activiteiten daaromheen vormen voor onze inwoners een aantrekkelijke leefomgeving die zowel inwoners als bezoekers volop kunnen **beleven**.

Ruimte - behouden

- Tenslotte kunnen cultuur en erfgoed alleen voor verbinding zorgen en beleefd worden als het **behouden** blijft.

Zes doelen:

1. Cultuur- en erfgoedorganisaties dragen bij aan de leefbaarheid in alle kernen.
2. Cultuur en erfgoed dragen bij aan de persoonlijke ontwikkeling en mentale gezondheid van onze inwoners.

3. In iedere kern kunnen inwoners actief en passief deelnemen aan activiteiten op het gebied van cultuur en erfgoed.
4. Onze inwoners ontlenen een gevoel van trots en identiteit aan kunst, cultuur en erfgoed van Moerdijk .
5. Het bijzondere erfgoed maakt onze gemeente aantrekkelijk voor bezoekers.
6. Een aantrekkelijke en betekenisvolle leefomgeving door behoud te koppelen aan beleefbaar maken van cultureel erfgoed.

Maatregelen

Verbinden

Iedere inwoner kan meedoen- actief of passief

- Verenigingen en vrijwilligers – extra ondersteuning / platform
- Culturele kernvoorzieningen handhaven en uitbreiden:
  - Een accommodatie in iedere kern
  - De Schuur als gemeentelijk theater
  - Voorstellingen voor 400-600 bezoekers
  - Onderzoek naar een Buitenpodium Fort Sabina
- Aandacht voor creatieve makers

Beleven

Trots en identiteit inwoners- verbinding naar toerisme

- Het verhaal van Moerdijk beter beleefbaar voor inwoners en bezoekers
- Stelling van Willemstad als parel
- Structureel Fonds voor herdenking Bevrijding en Watersnoodramp

Behouden

Behouden om te verbinden en te beleven - genieten

- Instrumentarium op orde: Omgevingsplan, cultuurhistorische kaart
- Nieuw erfgoed: monumenten na WO II, groen erfgoed, beeldbepalende panden
- Herbestemming stimuleren
- Geen extra legeskosten voor verduurzaming van monumenten
- Kunstcollectie en kunst in de openbare ruimte

Subsidie

- Bestaande regelingen vereenvoudigen
- Subsidieregeling Kunst, Cultuur en Erfgoed voor cultuur- en erfgoedinstellingen
- Regeling voor makers cultuur en erfgoed
- Onderzoek effectiviteit subsidie restauratie monumenten

Financiën

Het huidige cultuurbudget bestaat voornamelijk uit structurele subsidies (educatie-, muziek-, basis-, begrotings- en budgetsubsidies) aangevuld met incidentele evenementen- en activiteitensubsidies (zie Hoofdstuk 6.1). In het Bestuursakkoord 2022 is € 100.000 per jaar extra vrijgemaakt voor cultuur en erfgoed. Deze nota geeft aan hoe deze extra middelen besteed worden, deels structureel (vaste budgetten, subsidies), deels incidenteel. Daar komt een bedrag van € 27.000 voor Stoffer en Blik bovenop om het beleid van de afgelopen jaren te formaliseren. Zie hiervoor het uitvoeringsplan van de cultuur- en erfgoednota.

1. INLEIDING

1.1 Aanleiding

De gemeente Moerdijk wil een extra impuls geven aan het culturele en erfgoedleven in Moerdijk, een voornemen dat in 2022 in het Bestuursakkoord is vastgelegd:

Cultuur & (monumentaal) erfgoed
'We koesteren ons cultureel erfgoed en ons verenigingsleven. De komende 4 jaar komt er een breed cultuurbeleid gericht op de eigen inwoners en leggen we de verbinding naar toerisme. In de ontwikkeling van dit beleid betrekken we ook de mogelijkheid van de ontwikkeling van ons erfgoed. We hebben hier € 100.000,- per jaar voor nodig.'

Duidelijk is dat het cultuur- én erfgoedbeleid betreft, in de eerste plaats gericht op de eigen inwoners en verenigingen, maar ook als middel om bezoekers te trekken. De ontwikkeling van ons erfgoed is daarbij ondersteunend. Er is een extra budget van €100.000 gereserveerd omdat de gemeente een stap verder wil gaan met cultuur en erfgoed dan nu het geval is.

1.2 Cultuur en erfgoed

Met deze nota stelt de gemeente de ambities, doelen en acties vast voor de komende jaren op het gebied van cultuur en erfgoed. Een antwoord op de vraag wat voor een gemeente Moerdijk over vier jaar wil zijn op het terrein van erfgoed en cultuur. Om duidelijk te maken wat we in Moerdijk onder beide begrippen verstaan geeft deze paragraaf een korte definitie van cultuur en erfgoed.

Wat is cultuur
Kunst en cultuur is de bewuste creatie van iets moois of betekenisvols met behulp van vaardigheid en verbeelding. Het omvat een breed scala aan menselijke activiteiten waaronder schilderen, tekenen, grafiek, beeldhouwen, moderne mediakunst, theater, dans, muziek en zang, fotografie, architectuur, literatuur en poëzie.

Wat is erfgoed?
Cultuurhistorisch erfgoed – kort gezegd erfgoed - is een verzamelnaam voor het geheel van materiële en immateriële zaken die door vorige generaties gemaakt en overgeleverd zijn en die wij waardevol vinden voor ons gezamenlijk (maatschappelijk) geheugen en onze gemeentelijke identiteit. Wij willen deze erfenis op onze beurt dan ook weer doorgeven aan toekomstige generaties. Die erfenis bestaat uit gebouwen en (archeologische) objecten (tastbaar materieel erfgoed), maar ook uit gebruiken, verhalen en gewoonten (niet tastbaar, immaterieel erfgoed). Tot het immaterieel erfgoed rekenen we o.a. lokale gebruiken rond carnaval, processies, verhalen over bekende personen en (volks)vertellingen, en de plaatselijke dialecten, ambachten en technieken.

Waarden van cultuur en erfgoed
We onderscheiden drie waarden van cultuur en erfgoed:

Artistieke waarde
De artistieke waarde van cultuur en erfgoed gaat over de invloed van cultuur en erfgoed op de ontwikkeling van de individuele mens. Het is de waarde die ontstaat door te genieten van cultuur en erfgoed of door zelf cultuur / erfgoed te beoefenen. Het kan gaan om actieve participatie (een instrument bespelen, een dansles volgen, aan toneel doen, historisch onderzoek) of passieve participatie (genieten van een film, theatervoorstelling of een museum).

Maatschappelijke waarde

De maatschappelijke waarde van cultuur en erfgoed is de invloed op buurt- of sociaal niveau. Het samen iets doen verbindt en betrekt mensen en draagt bij aan het uitdragen van een gezamenlijke identiteit. Cultuur en erfgoed leveren ook een belangrijke bijdrage aan sociale cohesie, omdat activiteiten (samen) bezocht of georganiseerd worden. Verder kunnen cultuur en erfgoed bijdragen aan persoonlijke ontwikkeling en mentale gezondheid. Culturele en erfgoedinstellingen en verenigingen worden vaak ondersteund door trouwe vrijwilligers, die uit dit werk veel zingeving en plezier halen. Het is een goede manier om actief te blijven en betrokken te zijn bij de maatschappij. Kunstbeoefening en -beleving is daarom een belangrijke middel om doelstellingen vanuit het sociaal domein te realiseren.

Economische waarde

De economische waarde die met cultuur en erfgoed gecreëerd wordt, is op de eerste plaats de bestedingen van de bezoekers en gebruikers van culturele voorzieningen. De bezoekers die gebruik maken van de voorzieningen combineren dit weer vaak met een bezoek aan lokale horecagelegenheden of andere voorzieningen. De economische waarde van cultuur en erfgoed gaat echter ook over de werkgelegenheid die in en dankzij de sector gecreëerd wordt. Een levendige cultuur- en erfgoedsector met een kwalitatief aanbod is niet alleen voor inwoners belangrijk, maar draagt ook bij aan het creatieve en aantrekkelijke imago van een gemeente waar het prettig wonen en leven is.

1.3 Totstandkoming

Wij hebben de cultuur- en erfgoednota met hulp van onze inwoners en belangrijkste stakeholders opgesteld:

- Twee bijeenkomsten met organisaties en personen uit het cultuur- en erfgoedveld (verenigingen, makers, organisatoren, beheerders) op 3 april en 29 juni 2022. Voor de verslagen zie *Bijlage 1 en 2*.
- Een enquête in mei-juni 2022 voor het inwonerspanel waar bijna 500 inwoners aan hebben meegedaan, zie *Bijlage 3*.
- Gesprekken met culturele organisaties binnen en buiten Moerdijk (o.a. Stichting Cultuur Moerdijk, Stichting Stoffer en Blik, Stichting Fort Sabina, Monumentenhuis Brabant, West Brabants Archief).
- Een informatieavond voor de gemeenteraad op 13 september 2023.

Participatie

Voor het opstellen van de cultuur- en erfgoednota hebben we gebruik gemaakt van het stappenplan participatie waarvan de participatieladder onderdeel is. De ladder beschrijft zes treden, van informeren tot faciliteren. Voor de nota hebben we de eerste drie treden doorlopen:

- Informeren: wij hebben de stakeholders en inwoners geïnformeerd over de opzet en doelen van de cultuur- en erfgoednota.
- Raadplegen: wij hebben onze inwoners (via het bewonerspanel) en stakeholders (via de gezamenlijke bijeenkomsten) geraadpleegd over hun ideeën en suggesties voor cultuur en erfgoed in Moerdijk.
- Adviseren: wij hebben enkele belangrijke thema's uit de nota voorgelegd aan de belangstellenden in de tweede bijeenkomst. Het advies vanuit het veld is meegewogen bij het opstellen van de definitieve nota.
- Alle deelnemers en genodigden voor de bijeenkomsten hebben als terugkoppeling een verslag van beide bijeenkomsten ontvangen.

De volgende treden (coproduceren, meebeslissen en faciliteren) zijn bij het opstellen van de nota niet van toepassing. Dat kan eventueel wel aan de orde zijn bij de uitvoering van het beleid.

Ook de gemeentelijke organisatie is stakeholder. De cultuur- en erfgoednota wordt immers ook opgesteld om (delen van) gemeentelijk beleid te realiseren.

1.4 Looptijd en uitvoeringsplan

De cultuur- en erfgoednota legt de ambitie en kaders van de gemeente Moerdijk voor periode van vier jaar vast. De looptijd is tot en met 2027.
De nota bevat een uitvoeringsplan met actiepunten dat een looptijd heeft van vier jaar.
Najaar 2026 volgt een evaluatiemoment als het uitvoeringsprogramma een jaar voor afronding is. Daarin kan worden voorgesteld het beleid voor te zetten en een nieuw uitvoeringsprogramma voor de komende jaren of een traject voor aanpassing in te zetten.
Over de voortgang van het uitvoeringsplan en de daarin opgenomen prestaties zal via de bestuursrapportages en het jaarverslag de raad op de hoogte worden gehouden.

1.5 Beleidskader en rol gemeente

Naast de wettelijke taken die vanzelfsprekend bij de gemeente liggen (vooral op het gebied van erfgoed) is de rol van de gemeente in het cultuur- en erfgoedbeleid vooral voorwaardenscheppend: de gemeente verschaft (deels) de middelen en faciliteert organisaties, cultuurmakers en andere inwoners waar mogelijk bij het uitvoeren van activiteiten op het gebied van cultuur en erfgoed.

Cultuur en erfgoed komen op verschillende plekken terug in het gemeentelijk beleidskader en instrumentarium:

- Meerjaren beleidsbegroting 2024-2027: programma 2 Wonen en leven in Moerdijk, thema Voorzieningen en accommodaties programma 3 Toerisme en recreatie, programma 4, Ondersteuning voor inwoners die het echt nodig hebben, thema Preventie en Meedoen.
- Scan Mens & Maatschappij, , deel 1, deel 2 en deel 3; leefgebied sociale participatie
- Concept Omgevingsvisie en -plan
- Uitvoeringskader Erfgoed 2014
- Verordeningen: Erfgoed, Moerdijks restauratiefonds, gemeentelijke adviescommissie visuele omgevingskwaliteit Moerdijk
- Cultuurhistorische waardenkaart 2014
- Archeologiekaart en -beleid 2023
- Bestemmingsplannen
- Ambitiedocument (2021-2029) van de Alliantie Waterlinie
- Visie buitengebied (2016) samen met de deelvisies Landschapskwaliteitsplan en visie bebouwingsconcentraties.

1.6 Communicatie

De communicatie over de vastgestelde nota is deel van het uitvoeringsplan. Vanuit het uitvoeringsplan van de cultuur- en erfgoednota is het zaak om daar waar kansen liggen samen met betrokken partners de thema’s / onderdelen uit het plan zichtbaar en beleefbaar te maken voor onze inwoners, ondernemers en verenigingen en uiteindelijk ook om Moerdijk op de kaart te zetten voor bezoekers. Zodat we de kracht van cultuur en erfgoed beter gaan benutten.

2 DE KRACHT VAN CULTUUR EN ERFGOED BENUTTEN

Uit de bijeenkomsten, gesprekken (intern en extern) en de enquête van het inwonerspanel komt de kracht van cultuur en erfgoed duidelijk naar voren:
Cultuur en erfgoed zijn onderdeel van onze identiteit, geven onze inwoners een gevoel van trots en verbondenheid, zorgen voor verbinding tussen onze inwoners in en tussen de kernen, geven kwetsbare inwoners de kans mee te doen in de samenleving, zijn belangrijk voor de persoonlijke ontwikkeling, zijn als vrijetijdsbesteding voor inwoners en bezoekers van belang voor de lokale economie en zorgen voor een prettige en betekenisvolle leefomgeving. Doel van de nota is het beter benutten van deze kracht van cultuur en erfgoed.

Deze ambities sluiten nauw aan bij het gemeentelijk beleid in het sociaal, economisch en ruimtelijk domein. Aan elk van deze domeinen zijn doelen verbonden: verbinden, beleven en behouden. Deze drie doelen zijn de pijlers van de Cultuur- en Erfgoednota. Ze worden apart behandeld maar hebben een grote samenhang:

- **Verbinden** doen vooral de tientallen cultuur- en erfgoedorganisaties met duizenden leden en vrijwilligers in onze gemeente. Zij zorgen ervoor dat cultuur en erfgoed in Moerdijk beleefd en behouden kunnen worden. Dit is de kern van *Hoofdstuk 3. Verbinden*.
- Het aanwezige erfgoed en de culturele activiteiten daaromheen vanuit onze inwoners vormen een aantrekkelijke leefomgeving die zowel inwoners als bezoekers volop kunnen **beleven**, waar *Hoofdstuk 4. Beleven* op in gaat.
- Tenslotte kunnen cultuur en erfgoed alleen voor verbinding zorgen en beleefd worden als het **behouden** blijft. Dit is het onderwerp van *Hoofdstuk 5. Behouden*.

Samen vormen ze de kracht van cultuur en erfgoed.

2.1 Sociaal - verbinden

Cultuur draagt bij aan de sociale cohesie in onze samenleving en persoonlijke ontwikkeling van de eigen inwoners. Ook inwoners in een kwetsbare positie kunnen door cultuur en erfgoed meedoen aan de samenleving. Actief door cultuurbeoefening van de inwoners (onder andere toneel, dans, muziek, zang, heemkunde) en passief door onze inwoners én bezoekers de kans te geven van cultuur en erfgoed als toeschouwer of bezoeker te genieten. Cultuur zorgt zo voor een gevoel van verbinding en identiteit en draagt bij aan positieve mentale gezondheid.

Onze doelen zijn:

1. **Cultuur- en erfgoedorganisaties dragen bij aan de leefbaarheid in alle kernen.**
   Dit helpt onze inwoners mee te doen in de samenleving en zorgt voor verbinding in en tussen de kernen. Het draagt bij aan een prettig leven, zingeving en leuke vrijetijdsbesteding, dat je goed in je vel zit, dat je je kan verwonderen en je kan ontwikkelen, alleen of samen met anderen. Door het continueren van de financiële ondersteuning van het cultuur- en erfgoed veld met subsidies en door meer samenwerking en betere communicatie tussen de culturele organisaties onderling en met de gemeente kunnen de organisaties het culturele en erfgoedaanbod nog meer verbeteren.

2. **Cultuur en erfgoed dragen bij aan de persoonlijke ontwikkeling en mentale gezondheid van onze inwoners**.
   Dit willen we bereiken door te zorgen dat ieder kind in het basis- en voortgezet onderwijs in aanraking komt met kunst, cultuur en erfgoed en door iedere inwoner de mogelijkheid te bieden om hun talenten te ontwikkelen.

3. **In iedere kern kunnen inwoners actief en passief deelnemen aan activiteiten op het gebied van cultuur en erfgoed**.

Dit willen we bereiken door de voorzieningen om cultuur en erfgoed te beoefenen en te beleven op peil te houden in de kernen. Daarnaast willen wij meer mogelijkheden scheppen voor grotere voorstellingen in de gemeente en streven we naar een culturele voorziening met aantrekkingskracht tot buiten de gemeentegrenzen. Wij gaan hierbij uit van gemeentelijke (gefinancierde) accommodaties. Alleen als in een kern onvoldoende gemeentelijke voorzieningen voorhanden zijn, faciliteren wij private accommodaties.

2.2 Economie en toerisme - beleven

Cultuur en erfgoed zijn bij uitstek geschikt om inwoners en bezoekers een beleving te bieden. Samen vormen zij een verhaal, een collectief geheugen, van onze gemeente dat verder ontwikkeld en meer verteld kan worden. Zij kunnen een voorstelling of monument bezoeken, een evenement meemaken of zich vergapen aan kunst en erfgoed in de openbare ruimte. Op deze manier dragen cultuur en erfgoed bij aan een aantrekkelijk vestigingsklimaat en zorgen voor een economische impuls voor de eigen ondernemers.

Onze doelen zijn:

4. **Onze inwoners ontlenen een gevoel van trots en identiteit aan kunst, cultuur en erfgoed van Moerdijk**.
   Dit willen we bereiken door zoveel mogelijk facetten van het erfgoed en verhaal van Moerdijk beter te ontsluiten, zowel voor inwoners als bezoekers.

5. **Het bijzondere erfgoed maakt onze gemeente aantrekkelijk voor bezoekers**.
   Dit willen we bereiken door met name in te zetten op ons militair erfgoed en enkele bijzondere dorps- en stadscentra in onze gemeente.

2.3 Ruimte - behouden

Om erfgoed te kunnen benutten en beleven moet het in de eerste plaats behouden blijven. Veel is bepaald in landelijke, provinciale en gemeentelijke wet- en regelgeving: o.a. erfgoedwet en omgevingswet. Er blijft echter nog genoeg te regelen in onze gemeente, vooral in samenhang met beide vorige doelen; Verbinden en Beleven. Dat wat wij belangrijk vinden om te verbinden en te beleven dient ook behouden te blijven.

Ons doel is:

6. **Een aantrekkelijke en betekenisvolle leefomgeving door behoud en tegelijk beleefbaar maken van cultureel erfgoed**.
   Dit willen we bereiken door behoud van erfgoed te verbinden met (her)bestemming en beleving van erfgoed en kunst in de openbare ruimte, door erfgoed beter te borgen in ruimtelijke processen en door speciale aandacht te geven aan behoud en benutten van ons militaire erfgoed.

3. VERBINDEN

Cultuur en erfgoed zijn belangrijk voor Moerdijk omdat het maakt dat mensen meedoen aan de samenleving, zowel actief (cultuur- en erfgoedbeoefenaar) als passief (bezoeker, toeschouwer). Dat geldt ook en juist voor meer kwetsbare doelgroepen als jeugd, ouderen en mensen met een beperking. Grote groepen mensen in onze gemeente ontlenen een gevoel van trots en identiteit aan cultuur en erfgoed. Cultuur en erfgoed helpen mee antwoord te geven op de vraag wie wij zijn en waar we vandaan komen. Dit gezamenlijke gevoel van herkenbaarheid verbindt mensen in en tussen onze kernen. Tenslotte dragen cultuur en erfgoed bij aan persoonlijke ontwikkeling en mentale gezondheid. In de scan Mens en Maatschappij van de gemeente is het belang van sociale participatie verder beschreven.

De vele tientallen verenigingen zijn het belangrijkste culturele en erfgoedkapitaal van onze gemeente. Zonder de duizenden leden en vrijwilligers is er geen cultuur- en erfgoedleven in Moerdijk. De belangrijkste samenhang in deze nota zit dan ook bij de verenigingen: zij zorgen voor verbinding, beleving en behoud van cultuur en erfgoed in onze gemeente, de drie pijlers van deze nota.

3.1 Vrijwilligersorganisaties en vrijwilligers

De ondersteuning van vrijwilligersorganisaties is speerpunt van ons huidige beleid en wij zullen dat met deze nota voortzetten, zie doelstelling 1. Voor de financiële ondersteuning zie *Hoofdstuk 6.1 Subsidiebeleid*. Met deze nota willen wij de mogelijkheden benutten om de kracht van deze organisaties met hun duizenden leden en vrijwilligers nog beter tot hun recht te laten komen.

Geen thema kwam zo vaak naar voren in de bijeenkomsten met het cultuur- en erfgoedveld als samenwerking. Praktisch iedere organisatie, van groot tot klein, ziet de meerwaarde van onderlinge samenwerking en samenwerking met de gemeente. Het is een over de hele linie gevoelde behoefte om ervaringen uit te wisselen en waar mogelijk en nodig gezamenlijk op te trekken. Wel met behoud van de eigen activiteiten en gericht op de eigen kern of het eigen thema. Deze samenwerking gaat niet vanzelf, ook als alle partijen dit willen en de meerwaarde zien. Op dit moment is er een intermediair cultuureducatie werkzaam in de gemeente die zich met name richt op cultuureducatie in het primair en voortgezet onderwijs. Scholen worden ondersteund en begeleid bij het opstellen van een cultureel programma en leerlingen maken kennis met vele verschillende vormen van kunst, cultuur en erfgoed. Vanuit deze functie heeft de intermediair cultuureducatie veel contact met het werkveld van cultuur en erfgoed, en brengt waar mogelijk partijen samen om activiteiten uit te voeren.

Om een verdere professionalisering van het cultuur- en erfgoedveld te stimuleren en de samenwerking en uitwisseling tussen organisaties te bevorderen, stellen wij naast de huidige intermediair cultuureducatie een *cultuurcoach* aan. De cultuurcoach is (1) het eerste aanspreekpunt voor vragen rondom het reilen en zeilen van een vereniging (zoals ledenwerving, vrijwilligers, fondsenwerving, vergunningen) en denkt mee, ondersteunt en verbindt waar mogelijk. Daarnaast legt de cultuurcoach (2) de verbinding tussen verenigingen en organisaties in zowel de eigen kern als met andere kernen, inspireert en stimuleert samenwerking. Ook zorgt de cultuurcoach (3) voor informatie, kennis en uitwisseling, bijvoorbeeld in de vorm van netwerk- en themabijeenkomsten en een (online) platform. De cultuurcoach heeft een stimulerende, faciliterende en coördinerende rol, de uitvoering berust bij de organisaties zelf. Op deze manier creëren wij een platform voor alle cultuur- en erfgoedorganisaties, met de cultuurcoach als coördinator, in nauwe samenwerking met de intermediair cultuureducatie.

Actie: Inzet van een cultuurcoach voor 1,5 dag per week vanaf 2024, inclusief een eigen budget, voor het opzetten en in standhouden van een (online) platform voor alle cultuur- en erfgoedorganisaties.

NB. Ondersteuning bij behoud en werving van vrijwilligers is door de gemeente belegd bij Surplus

3.2 Culturele kernvoorzieningen

Een belangrijke vraag waar de cultuur- en erfgoednota antwoord op moet geven, is hoeveel en welke voorzieningen de gemeente Moerdijk nodig heeft voor een bloeiend cultureel leven. Zoals in *Hoofdstuk 2.1* beschreven is doel 3:

In iedere kern kunnen inwoners actief en passief deelnemen aan activiteiten op het gebied van cultuur en erfgoed. Dit willen we bereiken door de voorzieningen om cultuur en erfgoed te beoefenen en te beleven op peil te houden in de kernen. Daarnaast willen wij meer mogelijkheden scheppen voor grotere voorstellingen in de gemeente en streven we naar een culturele voorziening met aantrekkingskracht tot buiten de gemeentegrenzen. Wij gaan hierbij uit van gemeentelijke (gefinancierde) accommodaties. Alleen als in een kern onvoldoende gemeentelijke voorzieningen voorhanden zijn, faciliteren wij private accommodaties.

Deze doelstelling leidt tot de volgende keuzes:

a. Het huidig cultureel voorzieningenniveau in de kernen blijft minimaal op peil.
b. Wij handhaven een gemeentelijke theatervoorziening voor de hele gemeente en zorgen dat deze toekomstbestendig blijft.
c. Wij scheppen meer mogelijkheden voor grotere uitvoeringen en voorstellingen.
d. Wij onderzoeken de mogelijkheden voor een onderscheidende bovenlokale culturele voorziening.

Hieronder werken wij deze doelstelling verder uit.

a. Cultuur in de kernen

Een levendige cultuur- en erfgoedsector heeft plekken nodig waar de beoefenaars kunnen optreden en zich aan het publiek tonen. In iedere kern is een accommodatie waar verenigingen kunnen repeteren en optreden. Het betreft meestal kleinschalige voorzieningen, vaak in een gemeenschapshuis maar ook andere MFC's, die met name gericht zijn op de eigen kern. Deze podia zijn daarmee van wezenlijk belang voor de leefbaarheid en sociale cohesie in de gemeente en dienen ondersteund en behouden te blijven. Iedere inwoner moet dichtbij toegang hebben tot een culturele voorziening. Daarom blijft het huidige beleid van kracht om in iedere kern een culturele voorziening te hebben. In het "beleidskader voor gemeenschapshuizen, ontmoetingsfunctie in de kernen" dat de raad op 28 september j.l. heeft vastgesteld is deze voorziening voor elke kern geborgd.

Naast de kleinschalige voorzieningen in de kernen, telt de gemeente nog een aantal voorzieningen die gebruikt worden door culturele gezelschappen en voor uitvoeringen zoals theater De Schuur, de Moerdijkzaal, theaterzaal De Vlakte in De Borgh en gemeenschapshuis 't Trefpunt in Zevenbergen, de Niervaert en de Stad Klundert in Klundert, en de Parel en Villa 'd Engelenburgh in Fijnaart.

Het betreft zowel particuliere als door de gemeentelijke gefinancierde accommodaties (eigendom, huur). De vraag is welke accommodaties de gemeente wil (blijven) faciliteren. Zoals verwoord in doelstelling 3 faciliteren wij alleen die particuliere accommodaties die nodig zijn om het culturele verenigingsleven in stand te houden.

Gemeentelijke accommodaties:

- Gemeenschapshuis 't Trefpunt blijft beschikbaar als repetitieruimte; de functie die het nu ook heeft.
- De culturele functie van de Moerdijkzaal in het gemeentehuis blijft met name bestemd voor muzikale voorstellingen en het houden van lezingen.

- De culturele functies van De Schuur, De Niervaert en De Parel worden hieronder apart behandeld.

Particuliere accommodaties

- De gemeente heeft op dit moment geen faciliterende rol in de theaterzaal van De Borgh. Wel voor de sporthal binnen De Borgh, die komt te vervallen met het realiseren van een nieuwe sporthal. De huidige exploitant heeft verzocht om met de gemeente in overleg te treden over mogelijkheden tot financiering van de exploitatie van de theaterzaal om de huidige culturele gebruikers onderdak te kunnen blijven geven. Vanwege de belangrijke functie voor culturele verenigingen gaan wij samen met de exploitant onderzoeken hoe het cultureel gebruik van de Borgh mogelijk kan blijven.
- Villa 'd Engelenburgh ontvangt op dit moment een subsidie voor een eigen cultureel programma. Bij het opstellen van de nieuwe subsidieregeling Kunst, cultuur en erfgoed wordt deze subsidie heroverwogen, zie *Hoofdstuk 6.1 Subsidies*.
- De Stad Klundert is een private evenementenlocatie die tegen marktconforme tarieven te gebruiken is. De culturele functie voor het verenigingsleven is in Klundert bij De Niervaert belegd als gemeentelijke accommodatie zodat er geen noodzaak is De Stad Klundert extra te faciliteren als culturele voorziening.

Actie: Onderzoek naar de mogelijkheid om het cultureel gebruik van De Borgh in Zevenbergen voort te zetten.

b. Gemeentelijke theatervoorziening

Wij benoemen Theater De Schuur als gemeentelijke theatervoorziening. Hiermee wordt tevens invulling gegeven aan dit monument dat de gemeente in eigendom heeft en zo een verband heeft met doelstellingen 4 en 6 Behoud en beleving van cultureel erfgoed binnen deze nota.

Stichting Stoffer en Blik is de huurder van Theater De Schuur Voor haar activiteiten die zowel betrekking heeft op het maken van amateurkunst als op het geven van professionele theater -en filmvoorstellingen ontvangt de stichting een jaarlijkse subsidie van €9.000.

Om professionele voorstellingen te kunnen blijven tonen is een incidentele subsidie beschikbaar gesteld voor theatertechniek. Voortvloeiend uit het borgen van deze culturele voorziening is van belang deze financiële ondersteuning structureel te maken. Vanwege de steeds grotere inzet van theatertechniek en de steeds grotere maatschappelijke waarde van het theater (o.a. samenwerking met scholen en andere maatschappelijke partners) stellen wij dit bedrag te verhogen naar €40.000 (incl. actviteitendeel) per jaar. Deze subsidiëring aan St. Stoffer en Blikt wordt ook opgenomen in de op te stellen nadere Subsidieregeling Kunst, Cultuur en erfgoed , zoals vermeld in *Hoofdstuk 6.1 Subsidiebeleid*.

Het theatergebouw zit tegen de grens van de mogelijkheden aan, zowel wat betreft programmering als bezetting. Feitelijk zijn de ruim 100 beschikbare plaatsen op dit moment al nauwelijks toereikend voor de huidige omvang van de bevolking. Met de aanleg van nieuwe woonwijken zal het aantal bezoekers wellicht toenemen en ontstaat de vraag of de Schuur in de toekomst een passende theatervoorziening blijft. Tegelijkertijd zijn er in de omgeving meer dan voldoende grote theaters aanwezig (zie ook de uitkomsten van het inwonerspanel in *bijlage 3) in* o.a. Breda, Etten-Leur, Roosendaal, Bergen op Zoom, Dordrecht . Een permanent podium van zo'n omvang zal de draagkracht voor onze gemeente echter te boven gaan (programmering, exploitatie). Het is nu nog te vroeg om hier uitspraken over te doen, maar we blijven dit monitoren en zullen als gemeente hier in de toekomst een standpunt over in moeten nemen.

NB. Voor alle gemeentelijke accommodaties en voorzieningen geldt dat in het nog op te stellen beleidskader maatschappelijke accommodaties een verdere uitwerking volgt Dit heeft o.a. betrekking op functie van de accommodatie, rollen en verantwoordelijkheden van eigenaar en huurder/gebruiker, onderhoud, beheer en exploitatie.

c. Faciliteit voor grote voorstellingen

Uit de bijeenkomsten met het cultuur- en erfgoedveld blijkt dat er een ruimte gemist wordt voor grotere voorstellingen van amateurkunst/makers uit de gemeente waar zeker 400-600 bezoekers terecht kunnen. De verwachting is dat voorstellingen van deze omvang niet het hele jaar door zullen plaatsvinden maar dat zo'n voorziening wel met enige regelmaat gebruikt zal worden. De oplossing is om één of twee voorzieningen in onze gemeente te faciliteren om regelmatig dergelijke voorstellingen te huisvesten. Dat betekent dat techniek, materiaal en overige faciliteiten standaard aanwezig zijn zodat een ruimte op korte termijn klaargemaakt kan worden voor een grotere voorstelling. Alle organisaties in de gemeente kunnen deze voorziening gebruiken, die met name op de eigen inwoners gericht is.
Zowel de Niervaert te Klundert als de Parel in Fijnaart zouden voor zo'n functie geschikt te maken zijn. De keuze voor deze twee kernen, sluit ook aan op wat is opgenomen in de concept omgevingsvisie waarbij deze kernen als voorzieningenkern zijn benoemd, naast de hoofdkern Zevenbergen.

In december wordt besluitvorming verwacht over de toekomst van de zwembaden en daarmee ook over vervangende nieuwbouw van De Niervaert. In het huidige concept plan van eisen voor deze vervanging is reeds rekening gehouden met bovengenoemde faciliteiten, dit kan nog aangescherpt worden op basis van deze nota. Voor De Parel zou dit een extra voorziening betekenen.

Actie: Onderzoeken of De Niervaert en/of De Parel gefaciliteerd kunnen worden om regelmatig voorstellingen van 400-600 bezoekers te huisvesten.

d. Bovenlokale culturele voorziening

De gemeente heeft de ambitie om zich op cultuur- en erfgoedgebied regionaal te presenteren. De gemeente onderscheidt zich op erfgoedgebied door een nog bijna intact stelsel van vestingen en forten. Willemstad trekt veel bezoekers en de gemeente is bezig de andere onderdelen van de Zuiderwaterlinie op te knappen en steeds beter toegankelijk te maken (Stenen Poppen Klundert, de forten Sabina en De Hel). Met name Fort Sabina leent zich bij uitstek voor de combinatie van een cultuurhistorisch zeer aantrekkelijke plek met de mogelijkheid voor voorstellingen in de open lucht. Fort Sabina sluit namelijk aan op meerdere doelen uit deze nota:

1. Presenteerwaarde cultureel erfgoed (doel 6)
2. Onderdeel van het toeristisch aanbod (doel 5)
3. Aanvulling op bestaande culturele voorzieningen (doel 3)

In dit kader is vooral doelstelling 3 van toepassing: de mogelijkheid een bijzondere culturele voorziening te realiseren die nieuw is voor Moerdijk. Dit bijzonder erfgoed ligt nu eenmaal binnen de gemeente Moerdijk en dan kunnen wij het maar beter verder uitnutten.

Een openluchtpodium op Fort Sabina heeft een meerwaarde voor het cultureel aanbod in West-Brabant. Het bestuur van de Stichting Fort Sabina deelt deze ambitie. Ook een deel van het culturele veld zag voordelen in een podiumfunctie voor Fort Sabina. Het doel is een andersoortig cultureel aanbod te bieden voor een regionaal publiek, naast gebruik door en voor organisaties uit de gemeente. Tevens moet deze voorziening het bezoek aan met name het militair erfgoed in onze gemeente bevorderen.

Wij zullen de mogelijkheden onderzoeken voor de inrichting, programmering en financiering van een open luchtpodium op Fort Sabina. Eventuele investerings- en exploitatiekosten voor een dergelijke voorziening zijn niet in deze nota opgenomen en dienen op basis van de uitkomsten van het onderzoek aan de raad te worden voorgelegd.
Naast het onderzoek naar de mogelijkheden voor een buitenpodium zetten wij de huidige steun aan Stichting Fort Sabina voort, zie *Hoofdstuk 6.1 Subsidie*.

Actie: De mogelijkheden onderzoeken voor de inrichting, programmering en financiering van een openluchtpodium op Fort Sabina.

3.3 Makers en talentontwikkeling

Moerdijk kent een fijnmazige infrastructuur van culturele- en erfgoedorganisaties. Niemand hoeft ver te reizen om muziek te kunnen maken of zich met geschiedenis bezig te houden. Deze verenigingen en stichtingen vervullen daarmee een belangrijke sociale functie.

De verenigingen, stichtingen en podia zijn een eerste plek waar makers en talenten van kunst en cultuur samen kunnen komen. De jeugd komt in aanraking met kunst, cultuur en erfgoed op school via het Kunstmenu in het basisonderwijs en het culturele programma van de school in zowel het basis- als voortgezet onderwijs. Als ze zich verder in hun passie willen verdiepen biedt Meer Moerdijk onder andere in jongerencentrum Tune of tijdens naschoolse / vakantieactiviteiten daarvoor de mogelijkheid. Voor volwassenen is er op dit moment geen centrale voorziening om zich verder te ontwikkelen op het gebied van kunst en cultuur. Wel zijn er veel verenigingen en andere culturele organisaties. De cultuurcoach krijgt de opdracht een zo compleet mogelijk overzicht te maken van deze aanbieders, in het kader van de platformfunctie die beschreven is in *Hoofdstuk 3.1*. Met dit overzicht krijgen inwoners toegang tot een netwerk dat hen kan helpen zich verder te ontwikkelen op cultureel gebied. Het vergroot de participatie en zelfredzaamheid van onze inwoners. Dit sluit aan op doel 2: Cultuur en erfgoed dragen bij aan de persoonlijke ontwikkeling en mentale gezondheid van onze inwoners.

Actie: Vraag naar en aanbod van culturele cursussen bij elkaar brengen via de cultuurcoach.

Voor creatieve ondernemers en bedrijven ontbreekt een gezamenlijke plek om elkaar te stimuleren. Ideaal gesproken zou er een centrale locatie zijn, een broedplaats, waar al deze culturele personen en initiatieven samen kunnen komen. Een broedplaats brengt de kwaliteit van cultuur naar een hoger niveau. Het grote oppervlak van de gemeente maakt het echter moeilijk om alle initiatieven op één plek te concentreren. Anderzijds is de belangstelling en aanloop waarschijnlijk te klein om zo'n voorziening op verschillende plekken in de gemeente te vestigen. De cultuurcoach zal samen met Stichting Stoffer en Blik onderzoeken wat de belangstelling en de mogelijkheden zijn voor een platform waar verschillende disciplines elkaar kunnen ontmoeten en versterken. Afhankelijk van de uitkomst zal een plan met budget opgesteld worden en aan de raad voorgelegd.
Verder zullen wij het creatieve proces van cultuurmakers ook bevorderen met een nieuwe subsidie, zie *Hoofdstuk 6.1 Subsidie*.

Actie: Het ondersteunen van de cultuurmakers bij het vinden van geschikte makersplaatsen.

3.4 Huisvesting

In veel gevallen gebruiken culturele- en erfgoedorganisaties gemeentelijk vastgoed, als incidentele gebruikers of als huurder. Met deze nota benoemen wij de functie van een gebouw als het een culturele voorziening betreft. In *Hoofdstuk 3.2* hebben wij aangegeven welke accommodaties een culturele functie houden of krijgen. In *Hoofdstuk 4.2* komen heemkundekringen aan bod. In het nog op te stellen Accommodatiebeleid concretiseren wij vervolgens wat daarvoor nodig is zoals podium, licht, geluid, etc.

3.5 Cultuur en erfgoed in de kernen

Cultuur en erfgoed dragen bij aan de vitaliteit van een dorp of stad. Een route langs bijzondere gebouwen en plekken, de openstelling van een monument of activiteiten rond erfgoed en cultuur zijn voorbeelden om een kern levendiger te maken. De eigen inwoners en verenigingen geven invulling aan deze activiteiten om erfgoed en cultuur te beleven en door te geven. Elke kern heeft immers een eigen verhaal en achtergrond die in de eerste plaats voor de eigen inwoners interessant is. De gemeente faciliteert deze samenwerking en verbinding door de inzet van een cultuurcoach die partijen bij elkaar kan brengen (zie *Hoofdstuk 3.1*) en door de lokale heemkundekringen te ondersteunen bij het ontsluiten van de eigen historische informatie (zie *Hoofdstuk 6.1*).

3.6 Cultuur- en erfgoededucatie

Het doel van cultuur- en erfgoededucatie is jeugd en jongeren te laten kennismaken met cultuur en hun talenten te laten ontdekken, zoals verwoord in doel 2: Cultuur en erfgoed dragen bij aan de persoonlijke ontwikkeling en mentale gezondheid van onze inwoners. Dit doen wij door de huidige programma's te continueren, zie ook *Hoofdstuk 6.1 Subsidiebeleid.*

Cultuur met kwaliteit (CMK, provinciaal programma), ook wel de Cultuurloper genoemd
Iedere school stelt een interne cultuurcoördinator aan die stapsgewijs een programma doorloopt en uiteindelijk in staat is zelfstandig een cultuurprogramma voor de school op te zetten en uit te voeren. Vanuit het Rijk ontvangen de scholen een bedrag per leerling, wat verdubbeld wordt door de gemeente Moerdijk (regeling cultuureducatie). Op deze wijze kunnen scholen hun cultureel programma financieren. Dit programma wordt ontwikkeld en uitgevoerd onder begeleiding van de Intermediair cultuureducatie van Meer Moerdijk.

Het Kunstmenu
Ieder schooljaar ontwikkelt de intermediair cultuureducatie een gevarieerd Kunstmenu, bestaande uit ongeveer 8 voorstellingen. Ongeveer 80% van alle scholen doet mee aan het Kunstmenu. Iedere leerling gaat één keer per jaar naar een door de school gekozen voorstelling uit het Kunstmenu.

Intermediair cultuureducatie
De intermediair cultuureducatie zorgt daarnaast ook voor innovatie in lesprogramma's bijvoorbeeld met thematische leskisten of projecten. Daarnaast kunnen kinderen meedoen aan activiteiten naschool en in de vakanties. De intermediair cultuureducatie zorgt dat erfgoed en geschiedenis een volwaardige plek hebben in de activiteiten en programma's die ontwikkeld en aangeboden worden.

Ten slotte blijven we muziekonderwijs stimuleren door middel van de regeling Individueel muziekonderwijs. Deze regeling biedt ouders een financiële tegemoetkoming bij de bekostiging van individuele muzieklessen. Deze regeling wordt in 2025 geëvalueerd. Zie *Hoofstuk 6.1 Subsidies*.

4. BELEVEN

Cultuur en erfgoed zijn bij uitstek geschikt om inwoners en bezoekers een beleving te bieden. Samen vormen zij een verhaal, een collectief geheugen, van onze gemeente dat verder ontwikkeld en meer verteld kan worden. Zij kunnen een voorstelling of monument bezoeken, een evenement meemaken of zich vergapen aan kunst en erfgoed in de openbare ruimte. Op deze manier dragen cultuur en erfgoed bij aan een aantrekkelijk vestigingsklimaat en zorgen voor een economische impuls voor de eigen ondernemers. Dit hoofdstuk werkt de doelen 4 (Onze inwoners ontlenen een gevoel van trots en identiteit aan kunst, cultuur en erfgoed van Moerdijk) en 5 (Het bijzondere erfgoed maakt onze gemeente aantrekkelijk voor bezoekers) verder uit.

Belang van beleving en betekenis voor toerisme
Veel mensen zijn op zoek naar bijzondere ervaringen, uniek, authentiek en het liefst persoonlijk op maat gemaakt, afgestemd op persoonlijke interesses en wensen. Zowel voor onze inwoners als bezoekers is het daarom belangrijk om onderscheidend aanbod te ontwikkelen, aanvullend op het al bestaande aanbod. Beleving speelt hierin een belangrijke rol: mensen willen genieten en ervaringen opdoen. Het toevoegen van beleving en het bieden van belevenis kan onder andere met behulp van verhalen: verhalen vergroten de waarde van een product door de beleving te versterken.
Cultureel erfgoed op zich is al bepalend voor de identiteit van een leefomgeving, waarbij het vaak wordt ingezet om deze (lokale) identiteit te versterken. Veel mensen gaan op zoek naar culturele belevenissen met de wens om door lokaal erfgoed, artefacten en authentieke levensstijlen iets over andere culturen of culturen van vroeger te leren.

4.1 Het verhaal van Moerdijk

De geschiedenis, het verhaal, van de eigen plek geeft veel inwoners een gevoel van trots en identiteit. Het verbindt ze met elkaar. Daarnaast trekt een bijzonder verhaal, het liefst aansprekend gebracht, bezoekers die zo zorgen voor een lokale economische impuls. Het Bestuursakkoord wil beide doelgroepen – inwoners en bezoekers – beter bereiken met het verhaal van Moerdijk dat cultuur en erfgoed vertellen.

De gemeente Moerdijk telt veel bijzondere plekken, gebouwen, kunstwerken en verhalen. Samen vormen ze het verhaal van Moerdijk. Thema's die veel terugkomen zijn onder andere water, turf en zout, suiker, meekrap, industrie, visserij, WO II. Er bestaat niet een verhaal van Moerdijk, iedere kern of gebied heeft een eigen achtergrond en verhaal dat aandacht verdient.

Veel verhalen en informatie zijn op locatie te vinden, bijvoorbeeld op informatieborden en panelen. Verder zijn kunst, cultuur, landschap en erfgoed beschreven in vele folders, brochures en boeken, meestal te verkrijgen bij Visit Moerdijk en lokale winkels. Ook de musea en heemkundekringen maken de geschiedenis van onze gemeente toegankelijk via hun eigen websites, uitgaven en te bezoeken ruimtes. Het aanbod is echter nogal versnipperd, niet voor iedereen even makkelijk toegankelijk en weinig overzichtelijk. Dit geldt zowel voor de eigen inwoners als bezoekers van de gemeente.

<u>Doelgroep inwoners</u>
Veel inwoners zijn geïnteresseerd in het verhaal van hun eigen kern en omgeving. Vaak betreft het lokale informatie die dicht bij de inwoners staat (zie doel 4: Onze inwoners ontlenen een gevoel van trots en identiteit aan kunst, cultuur en erfgoed van Moerdijk). Zij willen weten hoe de plek waar je leeft is ontstaan, hoe dat het gebied en haar inwoners heeft gevormd en wat het belang voor is vandaag. Deze informatie, dit verhaal, wordt op vele manieren ontsloten:

- Musea en heemkundekringen beheren een groot deel van de historische informatie en voorwerpen uit hun kern en omgeving. Vooral de toegankelijkheid van een aantal heemkundekringen kan nog verbeterd worden. *Hoofdstuk 6.1 Subsidiebeleid* gaat in op de

subsidiering van heemkundekringen zodat zij hun collecties beter kunnen ontsluiten. Ook de subsidiering van musea staat benoemd in *Hoofdstuk 6.1 Subsidiebeleid*.
- Activiteiten en evenementen zijn een aansprekende manier om de eigen geschiedenis, cultuur en erfgoed naar buiten te brengen. De gemeente stelt hiervoor al jarenlang een evenementensubsidie beschikbaar.
- Met deze nota geven we lokale groepen ook de mogelijkheid om de eigen geschiedenis en cultuurhistorie beter zichtbaar te maken door een uitbreiding van de *Subsidieregeling Vitale en cultuurrijke samenleving, Hoofdstuk 6.1 Subsidiebeleid*. Hiermee kan een vereniging bijvoorbeeld een paneel of monumentje plaatsen in de eigen kern.
- Vele, ook lokale, verhalen staan op de Canon van Moerdijk, http://canonvanmoerdijk.nl, beheerd door de Stichting Cultuur Moerdijk. Dit is een belangrijke bron en naslagwerk voor de geschiedenis en het erfgoed van Moerdijk.
- Digitale ontsluiting biedt veel mogelijkheden om lokale informatie toegankelijk te maken. Onlangs heeft het West Brabants Archief een nieuwe aanpak naar buiten gebracht waarmee het zowel de eigen als externe historische informatie wil ontsluiten, verdeeld over vier thema's. Voor het thema 'Ons Dorp – onze stad' bouwen zij een website waar heemkundekringen en musea op aan kunnen sluiten met hun eigen lokale informatie. Op deze manier worden deze historische gegevens voor een groter publiek beschikbaar gesteld. De gemeente ziet in deze – nog te ontwikkelen - voorziening een uitstekend middel om de lokale geschiedenis en erfgoed van Moerdijk te ontsluiten en zal onze heemkundekringen stimuleren en – indien nodig – financieel faciliteren om zich aan te sluiten bij dit initiatief. De cultuurcoach is hiervan de aanjager en coördinator.

Actie: De heemkundekringen en musea stimuleren en faciliteren om zich aan de sluiten bij de website 'Ons dorp – onze stad' van het West Brabants Archief.

<u>Doelgroep bezoekers</u>
Onze gemeente is voor bezoekers een aantrekkelijke bestemming, onder andere vanwege het bijzondere militaire erfgoed, de leuke en levendige centra van Willemstad, Zevenbergen en Klundert, en de vele monumenten, kunstwerken en mooie plekken daarbuiten. Om bezoekers te trekken is een eenduidig verhaal nodig van Moerdijk dat de nadruk legt op de belangrijkste kwaliteiten en bezienswaardigheden, als onderdeel van een duidelijke toeristische marketingstrategie.

Dit overkoepelende verhaal dient tevens als marketinginstrument dat wordt opgesteld vanuit de doelstellingen uit het toeristisch-recreatief beleid van de gemeente. De cultuur- en erfgoednota is erop gericht om kunst, cultuur en erfgoed van Moerdijk te behouden en beter zichtbaar en beleefbaar te maken (doel 5 en 6). Er is zodoende een directe samenhang tussen de toeristische doelen en de doelen van deze nota. Het beeld dat wij naar buiten brengen dient herkenbaar en toegankelijk te zijn voor inwoners en bezoekers. Om die reden stellen wij vanuit deze nota een jaarlijks budget beschikbaar om de verhalen van Moerdijk beter zichtbaar en beleefbaar te maken, voor b.v. panelen, brochures, digitale middelen, etc., en voor inspanningen om (gemeentelijk) monumentaal vastgoed open te stellen voor bezoekers als aanvulling op de stadsgidsenroutes.

Actie: De verhalen van Moerdijk beter zichtbaar en beleefbaar maken, als drager van de toeristische marketingstrategie.

West Brabants Archief
De gemeente heeft het eigen archief ondergebracht in het West Brabants Archief (WBA) te Bergen op Zoom, een gemeenschappelijke regeling van een aantal West Brabantse gemeenten. Hier wordt veel van ons materieel erfgoed bewaard en ontsloten. Het benutten daarvan is belangrijk om het beleven en de verhalen te kunnen faciliteren. Op dat gebied is het WBA al actief, zoals een scanservice. De toegankelijkheid van deze oude bronnen is echter vaak lastig. Heemkundekringen

zouden een belangrijke bijdrage kunnen leveren om deze bronnen te ontsluiten zodat bijvoorbeeld onderzoek naar het eigen huis of straat makkelijker kan worden gemaakt. Dat is voor het WBA geen (wettelijke) kerntaak. Het gebeurt soms wel met vrijwilligers maar niet gecoördineerd. De hierboven genoemde website met verhalen is eigenlijk het sluitstuk van dit proces. Wij willen heemkundekringen die zich aansluiten bij deze website stimuleren om dit bronnenonderzoek ter hand te nemen.

4.2 Stelling van Willemstad

Visie en ambitie
De ambitie van de gemeente Moerdiijk is meer beleving toe te voegen aan de verdedigingswerken van de Stelling van Willemstad, met respect voor de monumentale waarden van de vestingwerken. Dit bevordert de leefbaarheid voor de inwoners en maakt de Stelling nog aantrekkelijker voor bezoekers. Toerisme, recreatie en erfgoed zijn met elkaar verweven in deze ambitie. De komende tijd wordt ingezet op het versterken van de verbindingen tussen de vijf forten en met Willemstad en Klundert. De typische signatuur van elk fort blijft daarbij behouden. Dit maakt dat bezoekers gestimuleerd worden meerdere plekken te bezoeken. De locaties worden zowel over land als over water met elkaar verbonden.

Cultuurhistorische waarden Stelling van Willemstad
Bijna alle onderdelen van de Stelling van Willemstad hebben een monumentale status, met uitzondering van Fort Bovensluis. De onderdelen van de Stelling vormen samen de belangrijkste en meest onderscheidende erfgoedparel van onze gemeente, die nog beter benut kan worden om bezoekers te trekken. Uit de enquête van het inwonerspanel en het Programma Vitale Centra blijkt dat ook onze inwoners de forten en vestingwerken hoog waarderen en er trots op zijn.

Voor de beleefbaarheid van de Stelling als geheel is het van belang dat deze cultuurhistorische waarden goed bewaard blijven en waar mogelijk versterkt worden. In *Bijlage 6* staan de maatregelen en acties die wij vaststellen om verrommeling tegen te gaan en de uitstraling van de forten en vestingwerken te versterken. Dit sluit aan op de doelen 4 en 5 van deze nota.

Actie: Uitvoeren maatregelen om de cultuurhistorische waarden van de Stelling van Willemstad te behouden en te versterken. Zie *Bijlage 6*.

4.3 Evenementen
Onze gemeente kent een rijk gevulde agenda met culturele activiteiten en evenementen. Sommige komen ieder jaar terug zoals carnaval, anderen vinden incidenteel plaats zoals de viering van 400 jaar Mauritshuis. Activiteiten en evenementen zijn een belangrijke manier om kunst, cultuur en erfgoed levend te houden en zichtbaar te maken voor alle inwoners. Bovendien hebben sommige een bovenlokale uitstraling zodat er ook bezoekers van buiten onze gemeente op af komen. Evenementen zorgen zo voor verbondenheid, geven bijna iedereen de mogelijkheid mee te doen in de samenleving en zijn belangrijk voor het toerisme en de levendigheid in onze kernen.

Uit de bezoekersaantallen en bijeenkomsten met het werkveld blijkt dat de Kunst- en Monumentenroute van Stichting Cultuur Moerdijk het belangrijkste culturele evenement in onze gemeente is. Andere grotere evenementen met een culturele inslag zijn o.a. de Lichtjestocht Standdaarbuiten, Klundert bij Kaarslicht en het Old Timerfestival. Dit wordt mede mogelijk gemaakt door een subsidie van de gemeente. Gezien het belang dat onze inwoners eraan hechten blijven wij de steun aan deze evenementen voortzetten maar we organiseren deze niet zelf. Wel maken wij met onze *Evenementensubsidie* en de *subsidie Vitale en cultuurrijke samenleving* vele kleinere evenementen mogelijk, ook op gebied van kunst en cultuur.

Van de organisatoren van zowel grote als kleinere activiteiten horen wij dat zij de organisatie steeds moeilijker voor elkaar krijgen. Dat heeft vooral te maken met strengere regels die aan evenementen verbonden zijn. De gemeentelijke procedures voor vergunningverlening zijn daar een onderdeel van. Vanuit de doelstellingen 4 (Onze inwoners ontlenen een gevoel van trots en identiteit aan kunst, cultuur en erfgoed van Moerdijk) en 5 (Het bijzondere erfgoed maakt onze gemeente aantrekkelijk voor bezoekers) zien wij de noodzaak zien om onze evenementensubsidie te evalueren om te kijken op welke manier wij initiatiefnemers nog beter kunnen helpen bij de organisatie van evenementen. Daarnaast is er een koppeling nodig met hiervoor genoemde doelstellingen, zoals o.a. levendigheid van de kernen en het verhaal van Moerdijk, om organisatoren te stimuleren bij te dragen aan gemeentelijke beleidsdoelstellingen. Nu ontbreekt een specifiek evenementenbeleid.

Actie: Evalueren van de evenementensubsidie en opstellen evenementenbeleid.

De uitbreiding van de taken van de cultuurcoach betreft ook het op weg helpen van organisatoren in de vergunningprocedure, bijvoorbeeld door het uitwisselen van ervaringen en wijzen op goede voorbeelden, zie *Hoofdstuk 3.1 Vrijwilligersorganisaties en vrijwilligers*.

Voor de herdenkingen van de Bevrijding in 1944 en Watersnood uit 1953 stellen wij een aparte subsidie beschikbaar die onder de evenementensubsidie zal vallen, zie *Hoofdstuk 4.4 Immaterieel erfgoed*.

4.4 Immaterieel erfgoed

Het Kenniscentrum Immaterieel Erfgoed (KIEN) omschrijft immaterieel erfgoed als volgt: ‘Onder immaterieel erfgoed verstaat het KIEN de culturele uitingen die door erfgoed-gemeenschappen worden beleefd als erfgoed[1]. Het geeft hun een gevoel van identiteit en continuïteit. Het is dynamisch en beweegt mee met veranderingen van binnenuit en van buitenaf. Immaterieel erfgoed moet je niet musealiseren, het is levend erfgoed, het wordt actief beoefend en het ontwikkelt zich constant. Beschermen is niet bevriezen, maar juist doorgeven. Daarom spreken wij van borgen.’ Natuurlijk is immaterieel erfgoed meestal verbonden met gebouwen en plekken maar de nadruk ligt bij dit erfgoed op gebruiken, activiteiten en verhalen. We noemden dit vroeger ook wel folklore.

Carnaval, Sinterklaas en Koningsdag

Uit alle enquêtes en bijeenkomsten komt steevast carnaval als belangrijkste immaterieel erfgoed naar voren. Ook Sinterklaas en Koningsdag worden vaak genoemd. De gemeente ondersteunt en faciliteert deze volksfeesten waar mogelijk al heel lang. Met deze nota stellen we vast dat deze feesten belangrijk blijven voor onze gemeenschap en dat - mocht de uitvoering in gevaar komen zoals in coronatijd – de gemeente zich zeer zal inspannen om ze doorgang te laten vinden.

Herdenken

Naast volksfeesten als carnaval blijkt dat de grote rampen uit het recente verleden het meest bij onze inwoners leven. Het gaat dan vooral om de Tweede Wereldoorlog, en dan meer specifiek de bevrijding in 1944, en de Watersnoodramp uit 1953. Het is belangrijk dat de plekken zichtbaar blijven die bij deze gebeurtenissen horen, juist voor nieuwe generaties, en dat we iedere vijf jaar stil staan bij wat toen gebeurd is.

Iedere vijf jaar zijn er weer initiatieven voor culturele activiteiten rondom de Bevrijding en Watersnood, vaak kleinschalig en lokaal maar soms ook op grotere schaal voor zoveel mogelijk van onze inwoners. Iedere keer weer moet de financiering rond komen, wat een forse belasting betekent voor de organisaties die vooral uit vrijwilligers bestaan. Vanwege het steeds terugkerende karakter en het belang dat onze inwoners eraan hechten, stellen wij een subsidie beschikbaar om culturele

[1] Hiermee wordt bedoeld: festiviteiten, rituelen, sociale praktijken, spreken zingen, ambachten, kennis en gebruiken die een gevoel van identiteit en continuïteit geven.

evenementen die georganiseerd worden ter gelegenheid van een herdenkingslustrum te faciliteren. Deze subsidie is onderdeel van de evenementensubsidie, maar enkel bedoeld voor een cultureel programma of activiteit voor alle inwoners van onze gemeente. De voorwaarden voor deze subsidie gaan wij verder uitwerken.

Actie: Instellen van een subsidieregeling – als onderdeel van de evenementensubsidie - voor culturele activiteiten die georganiseerd worden ter gelegenheid van de vijfjaarlijkse herdenking van de Bevrijding en Watersnoodramp.

Overig immaterieel erfgoed
Behalve de volksfeesten en grote herdenkingen zijn er nog veel meer verhalen, plekken en gebruiken die in het collectieve geheugen van onze inwoners voortleven en het waard zijn doorgegeven te worden. Veel ervan is gedocumenteerd door onze musea (Vlas en Suikerijmuseum) en heemkundekringen, die zorgen dat dit erfgoed doorgegeven en beleefd kan worden, bijvoorbeeld door tentoonstellingen en publicaties. Moerdijk heeft zelfs een eigen lijst van geclassificeerd immaterieel erfgoed, vaak landelijk vastgesteld zoals het molenaarsambacht, Koningsdag en Klinkend erfgoed (klokken), zie *Bijlage 8*. In dit overzicht is ook aangegeven welke soort bescherming voor dit immaterieel erfgoed geldt.

Uit de bijeenkomsten blijkt een grote behoefte om plekken te markeren waar zich een bijzondere gebeurtenis heeft afgespeeld. Met de uitbreiding van de *Subsidieregeling Vitale en cultuurrijke samenleving, Hoofdstuk 6.1 Subsidiebeleid* geven wij ondersteuning bij het plaatsen van bijvoorbeeld een paneel of herdenkingsmonument in de eigen kern.

5. BEHOUDEN

Kunst, cultuur en erfgoed zorgen voor verbinding tussen inwoners en maken dat mensen ergens willen wonen, werken of recreëren. Dit is in de vorige hoofdstukken uitgebreid aan bod gekomen. Om te kunnen verbinden en beleven dienen cultuur en erfgoed in de eerste plaats behouden te blijven. Dit hoofdstuk gaat in op de mogelijkheden en maatregelen van de gemeente Moerdijk voor behoud en ontwikkeling. Behoud is voor ons geen doel op zich maar een manier om ons erfgoed zichtbaar en beleefbaar te maken voor inwoners en bezoekers, zie doel 6: Een aantrekkelijke en betekenisvolle leefomgeving door behoud te koppelen aan beleefbaar maken van cultureel erfgoed .

Anders dan cultuur en bijvoorbeeld toerisme is voor behoud en ontwikkeling van met name erfgoed een heel stelsel van wetten en regels van kracht. Dit hoofdstuk laat eerst het instrumentarium zien waarover de gemeente beschikt voor behoud van kunst en erfgoed. Vervolgens komen de stappen aan bod die de gemeente wil zetten om cultuur en erfgoed te behouden en waar mogelijk verder te ontwikkelen. Tenslotte wijden wij een aparte paragraaf aan het beheer van onze kunstcollectie en de kunst in de openbare ruimte.

5.1 Instrumentarium

Omgevingswet en omgevingsplan

Op 1 januari 2024 treedt de Omgevingswet in werking en zal alle bestaande wetgeving op het gebied van ruimtelijke ordening, bouwen en cultureel erfgoed gaan vervangen. Het is dus belangrijk om per 1 januari alle noodzakelijke aanpassingen te doen die nodig zijn om aan de nieuwe wet te voldoen. Tot eind 2031 hebben gemeenten de tijd om een nieuw omgevingsplan te maken, dat de huidige bestemmingsplannen en verordeningen moet vervangen. Tot die tijd geldt een tijdelijk omgevingsplan, dat feitelijk bestaat uit de samenvoegingen van alle bestaande bestemmingsplannen en verordeningen die over de fysieke leefomgeving gaan. In bijlage x staat aangegeven wat er verandert voor erfgoed als de *Omgevingswet* in werking treedt.

Erfgoedverordening

De juridische basis voor de omgang met het Moerdijkse erfgoed, en dan met name die van de gemeentelijke monumenten, gemeentelijke beschermde dorpsgezichten en archeologische (waardevolle) verwachtingsgebieden, staat in de *Erfgoedverordening gemeente Moerdijk*. In 2023 heeft onze gemeenteraad deze verordening vastgesteld.
Deze verordening is te zien als een lokale Erfgoedwet. Hierin zijn regels opgenomen met betrekking tot het aanwijzen en afvoeren van gemeentelijke monumenten. Ook zijn hierin regels opgenomen die het verbieden om zonder vergunning (toestemming van de gemeente) schade toe te brengen aan een monument (sloop, verbouw, wijzigingen) of een pand binnen een gemeentelijk beschermd dorpsgezicht. Ook zijn in de *Erfgoedverordening* regels opgenomen ten behoeve van de bescherming van archeologische waardevolle gebieden. Hierin is het verboden om een archeologisch monument, of terreinen met (hoge) archeologische verwachtingswaarden, zonder vergunning te verstoren.

Gemeentelijke adviescommissie visuele omgevingskwaliteit Moerdijk / Monumentencommissie

Eind 2021 is de *Verordening adviescommissie omgevingskwaliteit Moerdijk* door onze raad vastgesteld maar deze treedt pas in werking als de Omgevingswet in werking treedt. Deze commissie adviseert het college van B&W onder andere over vergunningaanvragen voor monumenten en de aanwijzing van nieuwe monumenten. Het staat het college vrij ook andere vragen op het gebied van erfgoed aan deze commissie voor te leggen. Het is daarmee het belangrijkste adviesorgaan van de gemeente op het gebied van erfgoed.

Het belangrijkste beoordelingskader van de commissie is de monumentenbeschrijving. Daarin staat vermeld op basis van welke kwaliteiten een gebouw, object, structuur of complex de monumentenstatus heeft verkregen. De commissie dient te beoordelen in hoeverre deze kwaliteiten

worden aangetast door de voorgestelde ingreep en adviseert het college daar al dan niet mee in te stemmen.
Veel beschrijvingen zijn nogal summier en weinig concreet zodat ze de commissie niet altijd voldoende houvast bieden. Om de beoordeling zo transparant mogelijk te houden, stellen wij met deze nota vast dat de *Adviescommissie visuele omgevingskwaliteit Moerdijk* bij de beoordeling van vergunningaanvragen voor monumenten 'De 10 uitgangspunten voor monumenten' dient te gebruiken (bijlage x). Dit kader is opgesteld door de Federatie Welstand en biedt overzichtelijke criteria voor de beoordeling van vergunningaanvragen voor monumenten, in aanvulling op de monumentenbeschrijving zelf.

Actie: Bij een volgende aanpassing van het Omgevingsplan of Welstandsnota dient te worden opgenomen dat de A*dviescommissie visuele omgevingskwaliteit Moerdijk* 'De 10 uitgangspunten voor monumenten' als beoordelingskader gebruikt.

Cultuurhistorische waardenkaart
De cultuurhistorische waardenkaart (chw) van Moerdijk uit 2014 laat de belangrijkste plekken en objecten op het gebied van cultuurlandschap en gebouwde monumenten zien. De kaart is in de eerste plaats een beleidsinstrument, bedoeld om bij ruimtelijke plannen duidelijk te maken welke cultuurhistorische waarden in het plangebied aanwezig zijn. In de planvorming kan zo rekening worden gehouden met deze waarden. Het is een van de belangrijkste instrumenten om waardevol erfgoed binnen een gemeente te borgen.
De huidige chw voldoet nog niet aan deze voorwaarde. Het is een inventarisatie van cultureel erfgoed maar een waardering ontbreekt. Er is geen onderscheid tussen erfgoed van zeer hoge, hoge of gemiddelde waarde. Omdat de waardering ontbreekt, zijn er ook geen beleidsmaatregelen aan de elementen op de chw gekoppeld. Het is daarmee op dit moment onduidelijk hoe met de gegevens van de chw om te gaan.
Verder is de informatie op de chw van Moerdijk is niet compleet en in sommige gevallen gedateerd. Tenslotte is de kaart niet gedigitaliseerd maar enkel als pdf te raadplegen. De bestaande kaarten dienen daarom overgezet te worden naar bestanden die in zogenaamde GIS systemen gebruikt kunnen worden. De data op de kaarten dient daarvoor naar nieuwe, interactieve kaarten te worden overgezet. Zodoende kan de informatie gemakkelijker worden vertaald naar het toekomstig omgevingsplan. Vervolgens dient de informatie met bijbehorende beleidsmaatregelen op de kaart geborgd te worden in de bestemmingsplannen.
Bij het actualiseren van de chw betrekken wij ook de lijst met beeldbepalende panden zoals hieronder in *Hoofdstuk 5.2* staat beschreven.
Tenslotte is de inventarisatie en waardering van het groen erfgoed, inclusief maatregelen om dit erfgoed te borgen en/of te beschermen, deel van de actualisatie van de chw. Zie *Hoofdstuk 5.2*.

Actie: Actualiseren, digitaliseren, waarderen en beleidsmaatregelen vaststellen van de cultuurhistorische waardenkaart uit 2014 en deze omzetten naar het omgevingsplan en bestemmingsplannen.

Archeologische kaarten
De archeologische waarden en verwachtingen op het grondgebied van de gemeente Moerdijk zijn in een aparte kaart opgenomen die in 2023 is geactualiseerd (Verdronken en teruggewonnen, actualisatie archeologiekaart Moerdijk, RAAP 2023). Naast deze inventarisatie is een beleidskaart opgesteld die aangeeft welke maatregelen verbonden zijn aan de verschillende archeologische verwachtingen op de inventarisatiekaart. De regels rondom archeologie zijn vastgelegd in de *Erfgoedverordening gemeente Moerdijk en Update Uitvoeringskader erfgoed onderdeel archeologie*. Op deze wijze is archeologie voldoende geborgd en gereed voor opname in het Omgevingsplan van de gemeente.

Erfgoedregister
Op grond van de *Erfgoedwet* houdt de gemeente Moerdijk een erfgoedregister bij van krachtens de *Erfgoedverordening* aangewezen cultureel erfgoed. In het erfgoedregister staat in ieder geval informatie over de gemeentelijke monumenten en rijksmonumenten. Ook onroerend cultureel erfgoed en immaterieel erfgoed kan worden opgenomen in het erfgoedregister. Na inwerkingtreding van de *Omgevingswet* in 2024 worden de fysieke onderdelen uit het erfgoedregister van rechtswege opgenomen in het omgevingsplan. Immaterieel erfgoed en cultuurgoederen blijven in het erfgoedregister voor zover zij geen fysieke component hebben. Vooralsnog blijven het fysieke erfgoed ook opgenomen in het register.

Toezicht en handhaving
Behoud en bescherming van kunst, cultuur en erfgoed staat of valt bij een gericht vergunnings-, toezicht- en handhavingsbeleid (VTH). Voor erfgoed betekent dit dat de gemeente in een vroeg stadium toetst of de instandhouding van erfgoed, monumenten en gebouwen in het beschermd gezicht voldoende is om zware en tijdrovende handhavingsprocedures in een later stadium te voorkomen. Doelstelling is dat de gemeente zo vroegtijdig toetst dat geen enkel monument in een instandhoudingstraject terecht zal komen.

5.2 In standhouden

Erfgoed beschermen
Onze gemeente telt momenteel 122 rijksmonumenten, 38 gemeentelijke monumenten en 1 beschermd stadsgezicht (Willemstad). De meest in het oog springende rijksmonumenten zijn onze forten en vestingwerken. Daarnaast zijn onder andere kerken, molens, woonhuizen en boerderijen als rijksmonument beschermd. Het Rijk wijst nog heel incidenteel nieuwe monumenten aan. Op dit moment loopt een procedure om enkele watersnoodwoningen de status van rijksmonument te geven.

Gemeentelijke monumenten
Vanwege het belang van erfgoed voor onze identiteit en het aanzicht van onze gemeente willen we de komende jaren ons monumentenbestand verder uitbreiden. Daarbij kijken we niet alleen naar welke objecten of structuren historisch onveranderd aan ons zijn doorgegeven, maar ook welke betekenis een bepaald object of structuur voor de lokale context heeft gehad. We willen een monumentenbestand dat in balans is, zowel qua tijdsperioden als geografisch.
Inmiddels is er een brede waardering ontstaan voor bouwkunst uit de Wederopbouwperiode tot 1965, mede omdat veel gebouwen uit deze tijd alweer gesloopt zijn. En ook de zogenaamde Post 65-periode (bouwkunst van 1965 tot 1990) heeft veel kenmerkende architectuur in bijzondere materialen en nieuwe functies opgeleverd.

Op dit moment dateren alle gemeentelijke monumenten van voor 1940. Om een evenwichtiger monumentenbestand op te bouwen dat recht doet aan alle perioden uit onze geschiedenis, ook de meest recente, zullen we bij de aanwijzing van gemeentelijke monumenten de nadruk leggen op de periode vanaf 1945. We zullen niet ineens een groot aantal nieuwe monumenten aanwijzen, maar we willen dit stapsgewijs aanpakken en jaarlijks 2 à 3 nieuwe monumenten aanwijzen. De kosten van het aanwijzen van monumenten en het beslag op de ambtelijke capaciteit blijven zo beheersbaar. Om verrassingen te voorkomen dienen de eigenaren geïnformeerd te worden dat hun vastgoed op een lijst van mogelijk aan te wijzen monumenten staat.

Actie: Bij de aanwijzing van gemeentelijke monumenten de nadruk leggen op de periode vanaf WO II.
Actie: Eigenaren informeren dat hun vastgoed op de lijst staat van mogelijk aan te wijzen monumenten.

Beeldbepalende panden
Er zijn verschillende manieren om erfgoed te behouden. Naast het aanwijzen van gemeentelijke monumenten kan ook gedacht worden aan het benoemen van beeldbepalende objecten. Dit zijn cultuurhistorisch waardevolle gebouwen waarvoor de monumentenstatus een te zwaar middel is. Zij vormen echter wel deel van het Moerdijks erfgoed en bepalen mede het aanzien van historische kernen en plekken. Het behoud van deze categorie gebouwen willen wij borgen via het omgevingsplan, bijvoorbeeld door middel van een sloopverbod of een voorschrift dat het aanzicht van een gebouw bewaard moet blijven.
Bij de inventarisatie uit de jaren ’90 van de vorige eeuw voor mogelijke Rijksmonumenten is een lijst aangelegd van panden die lang niet allemaal de monumentenstatus hebben gekregen. Deze lijst kan opnieuw geïnventariseerd worden om te beoordelen of de kwaliteit van de gebouwen nog zodanig is dat zij als beeldbepalend in het omgevingsplan kunnen worden opgenomen.
De inventarisatie van beeldbepalende panden en het onderzoek in hoeverre en op welke manier zij in het omgevingsplan kunnen worden opgenomen is deel van het actualiseren van de cultuurhistorische waardenkaart, zie *Hoofdstuk 5.1*.

Groen erfgoed
Erfgoed betreft niet alleen (complexen van) gebouwen maar kan ook groen erfgoed zijn zoals bijzondere bomen of een groenaanleg (zoals lanen, hagen, borders, weiden). De gemeente kent een bomenlijst waar alleen bomen op particulier terrein op staan. Groen in het de openbare ruimte heeft (nog) geen enkele status.

De cultuurhistorisch belangrijkste groene structuren zoals de vestingwallen, dijken en lanen staan op de cultuurhistorische waardenkaart en hebben op die manier een vorm van bescherming doordat ze in het omgevingsplan zijn opgenomen. Het is van belang bij het actualiseren van de cultuurhistorische waardenkaart waar nodig het historisch groen toe te voegen als dat nog niet vermeld staat. Anders valt bijvoorbeeld de karakteristieke bomenaanleg langs dijken of oude wegen niet onder de bescherming. Individuele bomen in de openbare ruimte zijn nauwelijks vermeld op de kaart.
De inventarisatie en waardering van het groen erfgoed, inclusief de maatregelen om dit erfgoed te borgen en/of te beschermen, is onderdeel van de actualisatie van de cultuurhistorische waardenkaart, zie *Hoofdstuk 5.1*.

Monumenten- en molenbiotoop
De cultuurhistorische waarde van een monument wordt niet alleen bepaald door het object zelf maar ook door de omgeving waarin het zich bevindt. Zo’n omgeving wordt een monumentenbiotoop genoemd. In de Omgevingswet is opgenomen dat het omgevingsplan bepalingen moet bevatten voor het voorkomen van aantasting van de omgeving van monumenten, voor zover die aantasting een negatieve invloed heeft op het aanzicht of de waardering van die monumenten. Ook de omgeving maakt zo onderdeel uit van de bescherming. Deze voorwaarde geldt niet alleen voor rijksmonumenten maar voor alle monumenten, dus ook gemeentelijke.
Deze bepalingen kunnen harde regels zijn maar een plan kan ook open normen bevatten die openstaan voor interpretatie. Het is aan iedere gemeente zelf om in het eigen omgevingsplan aan te geven hoe met de verschillende monumentenbiotopen moet worden omgegaan. Leidraad daarbij is niet of een plan toegestaan of verboden is, maar of het maatschappelijke meerwaarde heeft. Uiterlijk 2030 moet het omgevingsplan deze bepalingen voor de omgeving van monumenten bevatten.

Actie: Bepalingen in het omgevingsplan opnemen om aantasting van de omgeving van monumenten te voorkomen.

Een bijzondere vorm van een monumentenbiotoop is de molenbiotoop. De beste manier om een historische molen in stand te houden is de molen draaiende te houden. Daarvoor is voldoende vrije

ruimte rond de molen nodig om wind te kunnen vangen. De molenbiotoop voor de drie nog werkende Moerdijkse molens is vastgelegd in het bestemmingsplan en wordt overgenomen in het omgevingsplan. Daarbij dient gekeken te worden of de ruimte rond de molens nog steeds voldoende open is.

Actie: Het checken van de molenbiotoop in het omgevingsplan van de drie nog draaiende molens van Moerdijk.

Gemeentelijk vastgoed
Een speciale categorie gemeentelijk vastgoed verdient extra aandacht, namelijk monumentaal vastgoed. Net als iedere eigenaar van monumentaal vastgoed heeft de gemeente conform de *Erfgoedwet* de plicht onroerend goed met een monumentale status goed te onderhouden. Zoals de gemeente handhavend optreedt tegen eigenaren die deze plicht veronachtzamen, dient het ook op te treden naar de eigen organisatie indien onderhoud van een monument te wensen overlaat. Dat geldt ook voor de openbare ruimte wanneer deze een monumentale status heeft zoals de vestingwerken en het beschermd stadsgezicht Willemstad.

5.3 Ontwikkelen

Herbestemming
In de herbestemming van erfgoed ligt een opgave om de gemeenschap vitaal en leefbaar te houden. Voor duurzame instandhouding van gebouwd erfgoed is het vinden van een passende (nieuwe) functie van belang. Wij zullen waar nodig en mogelijk eigenaren van monumentaal vastgoed behulpzaam zijn bij het informeren en meedenken over een andere functie. Kerkgebouwen vormen daarbinnen een belangrijke categorie vanwege hun belang voor en plek middenin de lokale gemeenschap.

Een belangrijke cultuurhistorisch ijkpunt in iedere kern is het kerkgebouw. Veel kerken worden bedreigd met sluiting of zijn al dicht en aan de eredienst onttrokken. Voor sommige is een passende bestemming gevonden (zoals De Stad Klundert) maar voor de meeste is dit nog niet het geval. De gemeente heeft een adviserende en stimulerende rol bij herbestemming van kerkgebouwen die behouden moeten worden vanwege hun cultuurhistorische en beeldbepalende waarde.

Ook de gemeente is eigenaar van monumentale panden. Sommige daarvan staan leeg zoals het Kruithuis in Willemstad. Wat voor iedere monumenteneigenaar geldt, is ook van toepassing op de gemeente. Een leegstaand en ongebruikt pand gaat snel achteruit. Wij stellen ons actief op bij het vinden van een passende nieuwe functie voor onze eigen monumenten, ook voor panden die (nog) niet leeg staan. Daartoe maakt de gemeente een inventarisatie van het eigen monumentenbezit. Wij kijken in de eerste plaats welke panden leeg staan of een andere functie nodig hebben, en wat de mogelijkheden zijn voor herbestemming. Dit zal per pand maatwerk zijn zodat voor ieder monument een plan van aanpak wordt gemaakt. In het uiterste geval kan verkoop overwogen worden. Daarnaast leggen wij zo veel mogelijk ook de huidige bestemming vast, zoals we in deze nota ook doen met De Schuur als theatervoorziening.

Actie: Inventarisatie van het monumentaal vastgoed in eigendom van de gemeente en bepalen van de (her)bestemming.

Transformatiekader
De Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed vraagt – wanneer het rijksmonumenten betreft - voor het uitwerken van grootschalige plannen een transformatiekader (gebieden) of Bouwhistorische onderzoeken (gebouwen). Het transformatiekader is een nieuw middel. Het is een analyse van de historische gelaagdheid en functionaliteit van rijksmonumentale objecten waaruit een programma

en/of een plan ontwikkeld moet worden. Voor de ontwikkeling van het inrichtingsplan Stenen Poppen Klundert is hier voor het eerst mee gewerkt. Voor de ontwikkeling en herbestemming van grootschalige monumentale gebouwen en complexen in gemeentelijk eigendom laten wij standaard een transformatiekader opstellen, ook als het gemeentelijke monumenten betreft.

Duurzaamheid
De verduurzaming van gebouwen is een steeds belangrijker thema geworden. Daarbinnen vormen monumenten een specifieke opgave. Monumenten zijn door hun lange levensduur en de wijze waarop ze vroeger zijn geconstrueerd feitelijk al duurzaam. Maar eigenaren willen de panden graag verder verduurzamen, al was het maar om de energielasten te verlagen. Dat begint bij voorlichting over gedrag: veel energie kan worden bespaard door zogenaamde *quick wins*. In het regionaal energieloket - waar gemeente Moerdijk mee verbonden is - wordt gerichte en actuele informatie geplaatst, specifiek gericht op eigenaren van monumenten.

De meest gebruikte maatregel voor het verduurzamen van monumenten – ook binnen het beschermde stadsgezicht Willemstad - is het plaatsen van zonnepanelen. Vanwege het belang van cultuurhistorie is dat bijna alleen aan de achterkant van gebouwen, uit het zicht van de openbare weg. Bovendien is de plaatsing vergunningplichtig zodat de eigenaar legeskosten moet betalen. Het contrast is groot met verreweg de meeste huiseigenaren die vergunningvrij zonnepanelen kunnen aanleggen, zonder legeskosten. De vergunningplicht voor zonnepanelen op monumenten is noodzakelijk. Om monumenteneigenaren tegemoet te komen bij verduurzaming van hun vastgoed, laten wij het extra deel vervallen dat zij aan leges betalen bij verduurzaming op en bij monumenten.

Actie: Aanpassen van de legesverordening zodat eigenaren van monumenten geen extra legeskosten hebben bij verduurzaming van monumenten.

5.4 Kunst- en collectiebeheer

Herdenkingsmonumenten en kunst in de openbare ruimte
Moerdijk telt veel herdenkingsmonumenten en kunst in de openbare ruimte. Ze dragen bij aan een aantrekkelijke en betekenisvolle leefomgeving en met name herdenkingsmonumenten zijn deel van de identiteit van de inwoners. Tot dusver is er echter geen beleid voor deze categorie kunst en erfgoed. Zo ontbreekt een voor iedereen toegankelijk overzicht, is er geen onderhoudsplan (reparaties en restauratie gebeuren nu adhoc) en zijn er geen richtlijnen of procedures voor nieuwe monumenten en kunst in de openbare ruimte.

Het succes van de jaarlijkse kunst en monumentenroute laat zien dat het ontsluiten van deze categorie kunst en erfgoed voor een groter publiek in een behoefte voorziet. Samen vormen deze monumenten en kunst een echt openluchtmuseum van Moerdijk dat met bijvoorbeeld een brochure, website en/of route veel beter ontsloten kan worden.
Door het onderhoud planmatig uit te voeren blijven alle objecten in goede staat en kunnen dure restauraties vermeden worden. Omdat sommige objecten van bijzondere materialen gemaakt zijn, zal een deel van het onderhoud uitbesteed worden aan gespecialiseerde personen of bedrijven.

Actie: Een plan van aanpak maken voor monumenten en kunst in de openbare ruimte. Daarnaast een lichte procedure opstellen voor het plaatsen van (herdenkings)monumenten en kunst in de openbare ruimte.
Actie: Een onderhoudsplan voor kunst in de openbare ruimte opstellen en uitvoeren.

Collectiebeheer
De gemeente Moerdijk bezit een bescheiden eigen kunstcollectie. Een aantal werken staan in de hal van het gemeentehuis opgesteld. Verder zijn de werken verspreid over verschillende ruimtes in het

gemeentehuis. Formeel valt een gemeentelijke kunstcollectie onder de erfgoedwet zodat de gemeente een zorgplicht heeft voor zorgvuldig collectiebeer.

Het collectiebeheer is in vier thema's te verdelen:

- *Documenteren*: wat bevindt zich in de collectie, wat is de kwaliteit ervan, waar bevindt het zich en wat is er inhoudelijk over te vertellen. Onderzoek naar de achtergrond van de stukken is onderdeel van het documenteren. Kern van een goede documentatie is een goed werkend en actueel registratiesysteem.
- *Conserveren*: de gemeente heeft als eigenaar een zorgplicht voor de eigen collectie, die ook in de erfgoedwet staat beschreven. Zijn de kunstwerken in goede staat en zijn de bewaarcondities voldoende? Restauratie is deel van het conserveren. Ook moet er een passende verzekering zijn.
- *Presenteren*: de functie van kunst is gezien en ervaren worden. Op welke wijze worden de werken tentoongesteld en op welke manieren wordt verder aandacht aan de kunstcollectie besteed (boeken, folders, reportages, etc.).
- *Samenstellen*: Tenslotte heeft elke collectiebeheerder beleid over de samenstelling van de collectie: al dan geen aankoop, verwerving, schenkingen en eventueel afstoten van werk.

Actie: Een collectieplan opstellen voor de eigen kunstcollectie om te komen tot een zorgvuldig collectiebeheer.

6. FINANCIEN

6.1 Subsidieverlening

Kernvraag van onze subsidieverlening is op welke wijze subsidies kunnen bijdragen aan het cultuur- en erfgoedbeleid van de gemeente. Omdat er bijna geen wet- en regelgeving is op het gebied van cultuur zijn subsidies het belangrijkste instrument voor het realiseren van culturele doelen. Op gemeentelijke schaal zijn subsidies ook voor erfgoed een belangrijk sturingsinstrument.

De belangrijkste spelers in het cultuur- en erfgoedveld zijn de vele tientallen verenigingen en stichtingen op het gebied van cultuur en erfgoed. Omdat zij met hun activiteiten zo'n belangrijke rol spelen, ondersteunt de gemeente deze verenigingen met verschillende soorten subsidies. Met deze nota willen we zorgen dat het subsidiestelsel nog steeds optimaal functioneert om alle cultuur- en erfgoedorganisaties te betrekken bij de gemeentelijke doelstellingen.

Aan het eind van dit hoofdstuk staat een schema als samenvatting van de huidige subsidievormen en voorgestelde verbeteringen.

6.1.1 Huidige subsidievormen

Wij kennen voor organisaties en activiteiten op het gebied van cultuur en erfgoed de volgende subsidievormen:

Basissubsidie

Bijna alle organisaties ontvangen een basissubsidie die helpt de organisatie in stand te houden. Iedere organisatie heeft immers een aantal vaste kosten die los staan van de eigen activiteiten. Het hoofddoel van de basissubsidie is het stimuleren van sociale cohesie en participatie. De basissubsidie is een vast bedrag dat niet wordt geïndexeerd. Dat maakt dat de subsidie feitelijk ieder jaar minder waard wordt.

Plussubsidie

Iedere vereniging en stichting organiseert activiteiten voor de eigen leden, achterban en vaak andere inwoners en bezoekers. Bovenop de basissubsidie kan de organisatie plussubsidie aanvragen als de organisatie voldoet aan een aantal voorwaarden. Ook deze subsidie wordt niet geïndexeerd.

Begrotings- of budgetsubsidie

Een aantal organisaties die voor de hele gemeente actief zijn en / of zich op meer professionele basis bezig houden met cultuur en erfgoed ontvangen een vaste begrotings- of budgetsubsidie. Het betreft Stichting Stoffer en Blik / theater De Schuur, Stichting Fort Sabina, Stichting Cultuur Moerdijk, Nationaal Suiker- en Vlasserijmuseum, Watersnoodwoning, Villa d'Engelenburgh. Een begrotingssubsidie is beleidsarm en wordt jaarlijks automatisch toegekend, een budgetsubsidie dient jaarlijks door het college vastgesteld te worden. Beide subsidievormen worden niet geïndexeerd. Dat leidt met name bij Stoffer en Blik en Fort Sabina tot extra subsidie-aanvragen om het beoogde activiteitenniveau te kunnen halen.

Regeling Cultuureducatie:

Vanuit het Rijk ontvangen de scholen een bedrag per leerling om de leerlingen te laten kennismaken met kunst, cultuur en erfgoed (=doel). In de regeling Cultuureducatie is opgenomen dat de gemeente dit bedrag verdubbelt. Op deze wijze kunnen scholen hun cultureel programma ontwikkelen en financieren.

De inzet van de intermediair cultuureducatie via Meer Moerdijk is deel van de Regeling Cultuureducatie. Door middel van financiering van het Rijk, de provincie en de gemeente zelf wordt de inzet van de intermediair cultuureducatie bekostigd. De intermediair cultuureducatie stelt jaarlijks een Kunstmenu samen, zodat leerlingen ieder jaar naar een voorstelling kunnen gaan. Dez

intermediair cultuureducatie begeleidt scholen bij het ontwikkelen en uitvoeren van hun cultureel programma (CMK programma van de provincie, ook wel de Cultuurloper genoemd). Daarnaast organiseert de cultuurcoach naschoolse en vakantie-activiteiten, ontwikkelt lesprogramma's en legt de verbinding met het culturele veld. Ieder kind op de basisschool komt op deze manier in aanraking met kunst, cultuur en erfgoed. De vraag is vooral of het netwerk van cultuur- en erfgoedinstellingen in de gemeente nog beter ingeschakeld kan worden voor de uitvoering van het programma.

*Muziekonderwij*s
Iedere leerling kan een subsidie van maximaal €200 ontvangen voor buitenschools muziekonderwijs, onafhankelijk van het inkomen van de ouders / verzorgers. Deze regeling functioneert tot tevredenheid van alle betrokkenen, inclusief de verenigingen. Doel van de regeling is om zoveel mogelijk kinderen die dat willen de mogelijkheid te bieden muziekonderwijs te volgen. Het aantal aanvragen bedraagt 225 en is al jarenlang stabiel.

Vitale en cultuurrijke samenleving
Deze regeling is bedoeld voor organisaties om extra in te zetten op sport, bewegen en cultuur voor de doelgroepen jeugd 2-18 jaar, mensen met een beperking en gepensioneerden. Deze subsidie is mede bedoeld om deze doelgroepen te laten kennismaken met cultuur en erfgoed, te begeleiden naar een vereniging of kwaliteitsverbetering voor cultureel aanbod te krijgen.

Evenementensubsidie
Subsidie voor een activiteit voor een bredere doelgroep dan de eigen kern, waarbij ook de beleving centraal staat. De regeling vergoedt maximaal 50% van de subsidiabele kosten tot een maximum van €10.000. Alleen materiaal- en locatiekosten vallen onder subsidiabele kosten, geen (inhuur van) personeel. Zoals in Hoofdstuk 4.3 beschreven ligt het grootste knelpunt bij de organisatie van evenementen in de steeds toenemende regeldruk en eisen.

6.1.2 Verbeterpunten subsidiebeleid
Kijkend naar de doelstellingen van de cultuur- en erfgoednota functioneert het subsidiestelsel zeer behoorlijk. De fijnmazige infrastructuur van vele tientallen verenigingen en stichtingen, verdeeld over alle kernen, blijft in stand en bereikt met de eigen leden en de passieve beoefenaren een groot aantal inwoners. Uit de enquête van het inwonerspanel blijkt dat driekwart van de respondenten actief cultuur beoefent en ruim twee derde jaarlijks een of meer culturele activiteiten bezoekt. Daarmee voldoet het stelsel aan de doelstelling om de sociale cohesie en participatie te stimuleren. Knelpunten zitten vooral in het ontbreken van een indexering, het ontbreken van nadere regels voor de begrotings- en budgetsubsidies en het ondersteunen van het behoud en beleven van erfgoed.

Basis- en plussubsidie
De voorwaarden bij de plussubsidie zijn al jaren ongewijzigd en dienen herzien te worden. Hierbij dient er gekeken te worden of het een optie is om beide subsidies samen te voegen. Dit zorgt voor meer duidelijkheid bij de betrokken organisaties (niet alleen cultuur maar ook andere beleidsterreinen) en minder administratieve inzet van de gemeente.

Actie: Onderzoeken of de basis- en plussubsidie samengevoegd kunnen worden. Dit dient te gebeuren voor alle verenigingen/stichtingen aan wie de gemeente momenteel een basis/plussubsidie verleent en ligt dan ook buiten de scope van deze cultuur-en erfgoednota.

Subsidieregeling Kunst, Cultuur en Erfgoed
Het is inmiddels niet duidelijk meer waarom de ene organisatie een begrotings- en de ander een budgetsubsidie ontvangt en welke doelstellingen aan betreffende organisaties zijn gekoppeld. Juist vanwege het belang van cultuur en erfgoed voor het realiseren van gemeentelijke doelstellingen zijn subsidies aan de grotere instellingen per definitie niet beleidsarm. Dat betekent dat wij de

subsidieverlening van alle cultuur- en erfgoedinstellingen onder hetzelfde regime brengen. Daartoe stellen wij een nieuwe Subsidieregeling Kunst, Cultuur en Erfgoed gemeente Moerdijk op waarin wij de subsidies aan deze instellingen beleidsmatig verankeren. De subsidie aan iedere instelling wordt hiermee jaarlijks door het college vastgesteld. De subsidie aan cultuur- en erfgoedorganisaties dient aan de volgende doelen te voldoen: structurele activiteiten gericht op inwoners uit de hele gemeente, die ervoor zorgen dat cultuur en erfgoed beter zichtbaar en beleefbaar zijn voor onze inwoners. Dit raakt alle zes doelen uit deze nota.

Omdat de begrotingssubsidies beleidsarm waren, is de afgelopen jaren weinig gekeken in hoeverre de hoogte van deze subsidies nog past bij de gemeentelijke doelen. Bij het opstellen van de nieuwe subsidieregeling zal het college opnieuw de hoogte van deze subsidies tegen het licht houden.
Om ook nieuwe initiatieven een kans te geven zal aan deze subsidieregeling een extra budget van €10.000 toegevoegd worden, bovenop de huidige budget- en begrotingssubsidies aan culturele en erfgoedinstellingen.

Indexering
In deze periode van hoge inflatie komen de activiteiten en daarmee de gemeentelijke doelstellingen van de cultuur- en erfgoedorganisaties onder druk te staan. Het belang dat de gemeente toekent aan cultuur en erfgoed rechtvaardigt een subsidieverlening die meebeweegt met de inflatie. De subsidies die onder de nieuwe Subsidieregeling Kunst, Cultuur en Erfgoed vallen worden om die reden jaarlijks geïndexeerd.

Actie: Opstellen van een subsidieregeling Kunst, Cultuur en Erfgoed gemeente Moerdijk waarin de huidige begrotings- en budgetsubsidies van de culturele en erfgoedinstellingen worden ondergebracht, met ruimte voor nieuwe aanvragers.

Stichting Stoffer en Blik / theater De Schuur
Voor Stichting Stoffer en Blik / theater De Schuur is al langer duidelijk dat de huidige subsidie niet toereikend is. In 2018 heeft de gemeente een vergelijkend onderzoek uitgevoerd naar theaters in de regio. Daar kwam uit dat – met name door de steeds hogere eisen aan technische voorzieningen – het theater jaarlijks ruim €27.000 tekort kwam, bovenop de activiteitensubsidie van €9.000. Dit bedrag is in de jaren daarna als incidentele subsidie verstrekt aan de stichting. Door de inzet van de technici en geschoolde vrijwilligers en het gebruik van de aanpassingen in de techniek is Stoffer en Blik in staat invulling te geven aan de complexe eisen van hedendaagse producties. Er zijn geen grenzen aan het ontwerp waardoor theatermakers, technici en artiesten optimaal worden bediend. Het publiek kan hierdoor genieten van een toonaangevende programmering met een volwaardig theaterbeleving die wat betreft geluid en belichting niet onder doet voor grotere zalen. Daarnaast speelt Stoffer en Blik een steeds grotere maatschappelijke rol door de toegenomen samenwerking met het primair onderwijs, het Markland College en andere maatschappelijke organisaties.

Zoals hierboven gesteld worden met de nieuwe subsidieregeling Kunst, Cultuur en Erfgoed alle begrotings- en budgetsubsidies tegen het licht gehouden. Stichting Stoffer en Blik wacht echter al sinds 2018 op duidelijkheid van de gemeente over een structurele subsidie die past bij het huidige theater. In Hoofdstuk 3.2 hebben we de borging van deze theatervoorziening al genoemd zodat wij – vooruitlopend op de nieuwe subsidieregeling – voor Stichting Stoffer en Blik een uitzondering maken. Wij stellen de jaarlijkse subsidie van Stichting Stoffer en Blik vanaf 2024 vast op €40.000 (activiteitensubsidie €9.000, techniek €27.000, indexering sinds 2018 van €4.000) en nemen deze als zodanig op in de nieuwe subsidieregeling Kunst, Cultuur en Erfgoed gemeente Moerdijk.

Actie: De jaarlijkse subsidie van Stichting Stoffer en Blik vast te stellen op €40.000.

Stichting Fort Sabina
Net als bij theater De Schuur is ook voor Stichting Fort Sabina al jaren duidelijk dat de jaarlijkse – niet geïndexeerde – activiteitensubsidie van €9.000 ontoereikend is om het culturele programma van de stichting uit te voeren. Dit jaar heeft de stichting €9.000 extra ontvangen om het programma uit te kunnen voeren. Dit betrof deels kosten voor instandhouding van de organisatie als nasleep van de coronacrisis.

Net als bij Stichting Stoffer en Blik wacht ook Stichting Fort Sabina al langer op financiële duidelijkheid van de gemeente voor de culturele activiteiten. Het budget van €9.000 is al zeker vijftien jaar lang niet aangepast. Met de extra incidentele bijdrage voor 2023 (waarvan een deel dekking van de vaste kosten betreft) achten wij een activiteitenbudget van €15.000 per jaar noodzakelijk om zowel aan de culturele ambities van de gemeente (doelen 5 en 6) als van de Stichting zelf te voldoen. En net als bij Stoffer en Blik lopen wij hiermee vooruit op de nieuwe Subsidieregeling Kunst, Cultuur en Erfgoed, waarin deze subsidie zal worden opgenomen.

Actie: De jaarlijkse subsidie van Stichting Fort Sabina vast te stellen op €15.000.

De activiteitensubsidie staat los van de ambitie van de stichting en gemeente om een buitenpodium te realiseren op deze locatie (zie *Hoofdstuk 3.1*). Na onderzoek dienen hiervoor eventueel extra middelen toebedeeld te worden.

Naast de subsidie voor culturele activiteiten draagt de gemeente ook bij – als huurder van het complex – aan instandhouding en exploitatie van Fort Sabina. De verdere uitwerking van eigendom, beheer en exploitatie krijgt een plek in het maatschappelijk accommodatiebeleid en valt buiten de scope van deze nota.

Initiatiefsubsidie bij Subsidieregeling Vitale en cultuurrijke samenleving
De gemeente voegt aan de Subsidieregeling Vitale en cultuurrijke samenleving een nieuw onderdeel toe voor nieuwe initiatieven op het gebied van cultuur- en erfgoed. Deze toevoeging moet vooral het creatieve maakproces stimuleren zodat nieuwe culturele initiatieven ontstaan. Wij kennen nu alleen een subsidie om culturele initiatieven uit te voeren, niet voor het maakproces. Terwijl het stimuleren van creatieve ontwikkeling de kwaliteit van cultuur in Moerdijk naar een hoger niveau kan brengen.

Met deze aanvulling kunnen projecten van bijvoorbeeld kunstenaars en artiesten gesteund worden, maar ook bijzondere activiteiten en evenementen die buiten de reguliere activiteiten van een vereniging of stichting vallen. De initiatieven dienen van een Moerdijkse organisatie afkomstig te zijn en plaatsvinden binnen de gemeentegrenzen van Moerdijk. De regeling moet een stimulans bevatten om kunst, cultuur en erfgoed aan elkaar te koppelen. De activiteiten dienen voor een groter publiek toegankelijk en/of zichtbaar te zijn. Het totale budget voor deze regeling is €15.000. Deze regeling verschilt van de evenementensubsidie aangezien hierbij uitvoeringskosten deels worden vergoed.

Actie: De *Subsidieregeling Vitale en cultuurrijke samenleving* uitbreiden met een subsidie voor culturele makers op het gebied van erfgoed en cultuur.

Cultuureducatie en muziekonderwijs
De subsidies voor cultuureducatie en muziekonderwijs functioneren op dit moment naar tevredenheid, conform de doelstellingen en te bereiken doelgroep. De regeling Cultuureducatie zal worden herzien, omdat de wijze van financiering (niet de hoogte van het bedrag) vanuit het Rijk is aangepast. Inhoudelijk zal er niets worden gewijzigd. Aandachtspunt voor de intermediair cultuureducatie is om voor cultuureducatie te zorgen met zoveel mogelijk betrokkenheid van de eigen cultuur- en erfgoedorganisaties.

Op dit moment zijn ouders en verenigingen tevreden met de regeling voor een bijdrage van €200. Het is echter goed om ook bij een regeling die goed loopt na verloop van tijd te vragen of het doel nog steeds bereikt wordt, bijvoorbeeld of het bereik nog hoger kan zijn. Wij grijpen het opstellen van deze nota aan om de regeling te evalueren.

Actie: Evalueren van de subsidieregeling muziekonderwijs.

Heemkundekringen
Moerdijk telt zes heemkundekringen. Zij zijn primair gericht op onderzoek en behoud van cultuur, erfgoed en geschiedenis. Natuurlijk organiseren zij ook activiteiten (o.a. lezing, excursie) maar hun voornaamste taak is het boven water halen, bewaren en toegankelijk maken van de geschiedenis en het verhaal van de eigen kern en omgeving. Zie ook doel 4 (Onze inwoners ontlenen een gevoel van trots en identiteit aan kunst, cultuur en erfgoed van Moerdijk) en *paragraaf 4.2 Het verhaal van Moerdijk*.

Voor hun kernfuncties - de ontvangst van bezoekers en het bewaren van archief en historische objecten - hebben zij behoefte aan een eigen ruimte. Dat legt een behoorlijk beslag op de financiële middelen van deze verenigingen en stichtingen. Als hoeders van een deel van het Moerdijks erfgoed zijn zij van belang voor zowel het verbinden, beleven als behouden van cultuur en erfgoed. Op dit moment ontvangt iedere heemkundekring een gemeentelijke basissubsidie, aangevuld met plussubsidies. De hoogte van de basissubsidie is gebaseerd op de grootte van de kern. Er wordt in de subsidieverlening geen rekening gehouden met de bewaar- en ontvangstfunctie van een heemkundekring. Dat betekent dat niet iedere heemkundekring de geschiedenis van de eigen kern voor de inwoners toegankelijk kan maken.

Tot op heden is in gemeentelijk beleid geen faciliterende taak in de huisvesting van heemkundekringen vastgelegd. In de praktijk is het echter zo dat alle heemkundekringen, met uitzondering van die van de kern Moerdijk, gehuisvest zijn in gemeentelijk vastgoed en dus worden gefaciliteerd in een eigen ruimte en het toegankelijk maken van de geschiedenis voor onze inwoners. Dit gebeurt echter niet op een kwalitatief zelfde wijze en varieert sterk per kern.

Gezien bovenstaand belang van de activiteiten van heemkundekringen en hun rol als hoeder van het erfgoed is het zaak de huisvestingstaak van de gemeente voor heemkundekringen in deze nota te borgen. Dit betekent een extra inspanning als het gaat om faciliteren van de huisvesting voor de heemkundekringen in de kernen Moerdijk (geen gemeentelijke rol) en Klundert (huisvesting is onvoldoende toegankelijk), die zijn verdere uitwerking moet krijgen in het nog op te stellen maatschappelijk accommodatiebeleid. Deze ondersteuning dient gekoppeld te zijn aan het toegankelijk maken van de eigen collectie.

Evenementensubsidie
Van de organisatoren van zowel grote als kleinere activiteiten horen wij dat zij de organisatie steeds moeilijker voor elkaar krijgen. Dat heeft vooral te maken met strengere regels die aan evenementen verbonden zijn. De gemeentelijke procedures voor vergunningverlening zijn daar een onderdeel van. Vanuit de doelstellingen 4 (*In iedere kern kunnen inwoners actief en passief deelnemen aan activiteiten op het gebied van cultuur en erfgoed*) en 5 (*Het bijzondere erfgoed maakt onze gemeente aantrekkelijk voor bezoekers*) zien wij de noodzaak zien om onze evenementensubsidie te evalueren om te kijken op welke manier wij initiatiefnemers nog beter kunnen helpen bij de organisatie van evenementen. Onderdeel van de evaluatie is de vraag in hoeverre de gemeente beleidsmatig meer moet doen met de organisatie van evenementen. Nu ontbreekt een specifiek evenementenbeleid. Zie verder *Hoofdstuk 4.3* waarin wij aangeven de evenementensubsidie te evalueren en evenementenbeleid op te stellen.

6.2 Onderhoud en restauratie van monumenten

Moerdijks restauratiefonds

In 2013 is het Moerdijks Restauratiefonds vastgesteld om revolverende leningen te kunnen verstrekken aan eigenaren van gemeentelijke monumenten. Dat wil zeggen dat de inkomsten bewaard blijven en weer gebruikt kunnen worden voor een nieuwe lening. Het depot is in beheer bij het Nationaal Restauratiefonds.
Het gaat dan om cascoherstel (gevels, bouwmuren, balklagen, kappen (inclusief goten en hemelwaterafvoeren), kelders, monumentale kappen of restanten daarvan) en om restauratie van bijzondere onderdelen van het exterieur. Het minimale leningsbedrag is €10.000. Het maximale bedrag is €25.000 euro voor een woonhuismonument en €50.000 euro voor overige monumenten.

In tegenstelling tot bijvoorbeeld de Drentse en Gelderse monumentenfondsen loopt het bij het Moerdijks Restauratiefonds niet storm terwijl dezelfde voorwaarden worden gehanteerd. Wij zullen het fonds evalueren om te kunnen bepalen in hoeverre het fonds meer kan bijdragen aan de instandhouding van ons erfgoed.

Bijdrage aan restauratie rijksmonumenten

De gemeente Moerdijk telt 122 rijksmonumenten waaronder enkele zeer grote in particulier eigendom zoals kerken en molens. Ondanks de subsidies vanuit het rijk hebben veel eigenaren grote moeite deze monumenten in stand te houden. Een restauratie van een groot gebouw als een molen bedraagt al snel meer dan €100.000. Het lukt deze eigenaren nauwelijks de overige middelen zelf te verwerven zodat verwaarlozing op de loer ligt. Anderzijds zijn er behalve subsidie van het Rijk ook andere fondsen en donateurs, en kan een eigenaar zelf een reserve aanleggen. Het is daarmee niet vanzelfsprekend dat een gemeente geld bijlegt voor de restauratie van een rijksmonument. Dit heeft ook een precedentwerking naar eigenaren van andere monumenten, ook gemeentelijke. Om hierover een besluit de kunnen nemen dient eerst onderzocht te worden in hoeverre er sprake is van een structureel probleem waarvoor een structurele oplossing gezocht kan worden. Daarbij dient het doel van behoud meegewogen te worden, namelijk het beter en zichtbaar en beleefbaar maken van erfgoed.

Actie: Evalueren van de manier waarop de gemeente restauratie van (rijks)monumenten faciliteert.

Overzicht subsidies cultuur en erfgoed

Subsidie	Doelgroep	Doel	Bedrag	Verbeterpunten v.a. 2024
Basissubsidie	verenigingen	instandhouding verenigingen	verschilt per organisatie	voortzetten
Plussubsidie	verenigingen	extra activiteiten verenigingen	verschilt per organisatie	Wordt mogelijk onderdeel basissubsidie in 2025
Begroting- en budgetsubsidie	Stichtingen cultuur en erfgoed	activiteiten stichting mogelijk maken	verschilt per organisatie	nieuwe subsidieregeling kunst, cultuur en erfgoed in 2025
Muziekonderwijs	jeugd tot 18 jaar	ondersteuning bij volgen muzieklessen	€200 per jaar	evaluatie in 2026
Cultuureducatie	leerlingen basisonderwijs	jeugd kennis laten maken met kunst, cultuur en erfgoed	bedrag per leerling	voortzetten
Vitale en cultuurrijke samenleving	maatschappelijke organisaties	doelgroepen (jeugd, kwetsbare groepen) kennis laten maken met o.a. cultuur en erfgoed	Verschilt per activiteit	uitbreiden met initiatiefsubsidie voor makers cultuur en erfgoed
Evenementen subsidie	organisator evenement	evenement mogelijk maken door gedeeltelijke vergoeding kosten materiaal	max. €10.000	Evaluatie in 2025
Moerdijks Restauratiefonds	Eigenaren monumenten	Restauratie monument	Lening	Evaluatie in 2024

6.3 Overzicht financiën cultuur- en erfgoednota 2024 – 2027

Het huidige cultuurbudget bestaat voornamelijk uit structurele subsidies (educatie-, muziek-, basis-, begrotings- en budgetsubsidies) aangevuld met incidentele evenementen- en activiteitensubsidies (zie Hoofdstuk 6.1). In het Bestuursakkoord 2022 is € 100.000 per jaar extra vrijgemaakt voor cultuur en erfgoed. Deze nota geeft aan hoe deze extra middelen besteed worden, deels structureel (vaste budgetten, subsidies), deels incidenteel. Daar komt een bedrag van € 27.000 voor Stoffer en Blik bovenop om het beleid van de afgelopen jaren te formaliseren. Zie hiervoor het uitvoeringsplan van de cultuur- en erfgoednota.

De onderzoeken die zijn aangekondigd kunnen leiden tot extra lasten, bijvoorbeeld voor een buitenpodium of faciliteren van grote voorstellingen. Indien aan de orde dient het college hiervoor aan de raad een extra (eenmalig of structureel) budget te vragen.

Zie voor de specificatie per actie het uitvoeringsprogramma.

Personele middelen
De maatregelen in het uitvoeringsplan waar geen budget aan is toegekend, worden door eigen medewerkers uitgevoerd. Verder zijn een aantal onderzoeken en activiteiten voorzien die door externen worden uitgevoerd en door eigen medewerkers begeleid en aangestuurd moeten worden. Omdat de maatregelen over een periode van vier jaar zijn uitgesmeerd is de verwachting dat dit binnen de huidige bezetting kan worden uitgevoerd.

7 UITVOERINGSPROGRAMMA

Zie het bijgevoegde bestand.